

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Ida Brandelin ja Anni Huisko

Varhaiskasvattajat sateenkaariperheiden osallisuuden tukena

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalian tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

20.4.2020

Tekijät Otsikko	Ida Brandelin, Anni Huisko Varhaiskasvattajat sateenkaariperheiden osallisuuden tukena
Sivumäärä Aika	45 sivua + 3 liitettä 20.4.2020
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaajat	Lehtori Jyrki Konkka Lehtori Kirsi Lautala
<p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka sateenkaariperheiden osallisuus ja erityistarpeiden huomioiminen toteutuu varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa aiheesta yhteistyöpäiväkodeille toimintakulttuurin kehittämisen tueksi. Yhteistyöpäiväkoteina tässä opinnäytetyössä oli kolme Pilke päiväkodit Oy:n päiväkotia pääkaupunkiseudulla.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii osallisuus. Tarkastelemme opinnäytetyömme teoriaosuudessa sitä, miten osallisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksessa ja sen toimintakulttuurissa. Lisäksi tarkastelemme teoriaosuudessa sitä, millaisia erityistarpeita sateenkaariperheillä on varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Erityistarpeilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sateenkaariperheiden perhemuotojen huomioimista päiväkodin käytännöissä.</p> <p>Toteutimme opinnäytetyömme määrällisenä tutkielmana kyselylomakkeen muodossa. Aineisto kerättiin verkkokyselyllä kolmen päiväkodin varhaiskasvattajilta. Kyselyyn vastasi 10 varhaiskasvattajaa. Tuloksista kävi ilmi, että varhaiskasvattajat tunnistavat hyvin sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien muotoja. Suurin osa vastanneista koki, että he tukevat lapsen positiivista kokemusta omasta perheestään. Lähes kaikki varhaiskasvattajat kokivat ottavansa huomioon sateenkaariperheet ja perheen aikuisten näkemykset päiväkodin käytännöissä ja toiminnan suunnittelussa. Tuloksista nousi esiin, että varhaiskasvattajat ovat melko yksimielisiä siitä, että heidän vastuullaan on käydä läpi perheen jäsenyydet, mutta vastuunjako vanhemmuuden jaon selvittämiseksi ei ole yhtä selkeää.</p> <p>Kyselyn vastausten perusteella näyttäisi kuitenkin olevan epäselvää, tarkastellaanko perheiden moninaisuutta päiväkodin arjessa tarpeeksi. Vastauksista käy ilmi myös se, että varhaiskasvattajat eivät täysin tiedä, onko perheen aikuisilla mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen. Kartoitusta kaipasi myös se, onko kaikilla varhaiskasvattajilla tarpeeksi tietoa sateenkaariperheistä. Yhteistyöpäiväkodit voivat hyödyntää kyselystä saatuja tuloksia toimintakulttuurinsa kehittämiseen sateenkaariperheiden kohtaamisessa.</p>	
Avainsanat	osallisuus, varhaiskasvatus, sateenkaariperheet

Authors Title	Ida Brandelin, Anni Huisko Early Childhood Educators Supporting the Inclusiveness of Rainbow Families
Number of Pages Date	45 pages + 3 appendices 20th April 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Early childhood education
Instructors	Jyrki Konkka, Principal Lecturer Kirsi Lautala, Senior Lecturer
<p>This bachelor's thesis investigates how inclusiveness and needs of rainbow families are acknowledged in early childhood education. The goal was to establish more information for collaboration daycare centres to develop their operating culture. To achieve this goal, a questionnaire form was sent to early childhood educators. Three Pilke collaboration daycare centres located in Helsinki Metropolitan area were involved in this study. Inclusiveness operates as a theoretical context in this bachelor's thesis. Inclusiveness is defined from the perspective of social pedagogy. In the theoretical part, we investigate how inclusiveness is acknowledged in early childhood education operating culture. Furthermore, we explore what needs rainbow families have in early childhood education operating environment.</p> <p>We conducted our bachelor's thesis as a quantitative study in the form of a questionnaire. The data was collected from early childhood educators from three daycare centres via internet survey. Ten early childhood educators answered the questionnaire.</p> <p>The results showed that the early childhood educators recognized well the different forms of rainbow families and parenthood. Most of the early childhood educators felt that they support child's positive experience of their own families. According to the early childhood educators, they take rainbow families into consideration in daycare planning and customs. Furthermore, the early childhood educators felt that they listen to the opinions of the family's adults. The results showed that early childhood educators are quite unanimous about the fact that it is their responsibility to find out the members of each family. However, it was not as clear whose responsibility it is to find out how parenting is shared in a family.</p> <p>Based on the answers, it seems to be unclear if the diversity of families is examined enough in the daycare. The answers to the questionnaire also show that early childhood educators do not entirely know if the adults in the families have an opportunity to influence the planning, evaluation and implementation of the activities. It also needs to be surveyed if all the early childhood educators have enough information about rainbow families. Collaboration daycare centres can utilize the results of the questionnaire to develop the operating culture on encountering rainbow families.</p>	
Keywords	inclusiveness, early childhood education, rainbow families

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus toimintaympäristönä	3
2.1	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	3
2.2	Työelämäkumppani	4
3	Sateenkaariperheet osana lapsiperheiden kirjoa	5
3.1	Sateenkaariperheiden ja -vanhemmuuksien määrittely	6
3.2	Sateenkaariperheiden asema perheenä	7
4	Sateenkaariperheet yhteiskunnassa	9
4.1	Yhteiskunnallinen ulkopuolisuus	10
4.2	Osallisuuden edistäminen	11
5	Osallisuus varhaiskasvatusyhteisöissä	12
5.1	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri osallisuuden edistäjänä	13
6	Sateenkaariperheet varhaiskasvatuksessa	15
6.1	Perheiden tunnistaminen	16
6.2	Sateenkaariperheiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa	17
6.2.1	Erytistarpeet ja niiden huomioiminen	18
7	Tutkimuskysymys	20
8	Opinnäytetyön toteutus	22
8.1	Osallistujat	22
8.2	Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä	22
8.3	Kyselytutkimus	23
8.4	Tulosten analysointi	24
8.5	Eettisyys ja luotettavuus	24
9	Tulokset	26
10	Johtopäätökset	36
11	Pohdinta	39
	Lähteet	42

Liitteet

Liite 1. Hajontataulukko

Liite 2. Keski- ja hajontaluvut

Liite 3. Kyselylomake

1 Johdanto

Perheiden monimuotoisuus ilmiönä on ollut Suomessa nähtävillä jo pitkään. Monimuotoisia perheitä yhdistävä tekijä on usein se, että oma perhe ei tunnu sopivan yhteisön ja yhteiskunnan yleisiin oletuksiin (Kerppola-Pesu & Moring 2019). Perhe on aina sidoksissa yhteiskuntaan, mutta usein perheen muodot, toiminta ja ratkaisut poikkeavat yhteiskunnan normeista. Perhettä määriteltäessä saattaa syntyä ristiriita yksilön henkilökohtaisen kokemuksen ja yhteiskunnan normien välille, kun yksilöt joutuvat määrittelemään omaa perhettään suhteessa normatiiviseen perhekäsitykseen. (Moring 2013: 42-43, 277.) Erilaisuuden tiedostaminen perheissä aiheuttaa syrjinnän pelkoa palveluissa. Usein lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset kokevat epävarmuutta kohdatessaan monimuotoisia perheitä. (Kerppola-Pesu & Moring 2019.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tulee edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön täytyy luoda moninaisuutta kunnioitava ilmapiiri. Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin luo edellytykset hyvälle kasvatustyölle. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Yhteisön toimintakulttuuri on jatkuvassa muutoksessa, ja sitä tulee kyetä arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatuksen arvopohjan toteutumiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 21, 29.)

Vuonna 2006 toteutetussa ”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja koulussa” tutkimuksessa havaittiin osan sateenkaariperheiden vanhempien kokevan, että sateenkaariperheiden erityistarpeita ei huomioitu riittävästi päiväkodissa (Kuosmanen & Jämsä 2007: 105). Myös uudemmassa ”Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista” tutkimuksessa huomioitiin, että harva sateenkaariperheiden vanhemmista oli kokenut palveluissa varsinaista huonoa kohtelua, mutta monet toivoivat palveluiden inklusiivisuutta ja sateenkaariturvallisuutta (Aarnio & Kylmä & Solantus & Rotkirch 2018: 181).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka sateenkaariperheiden osallisuus ja erityistarpeiden huomioiminen toteutuu var-

haiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tarkoituksena on tuottaa tietoa aiheesta yhteistyöpäiväkodeille toimintakulttuurin kehittämisen tueksi. Opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä toimii osallisuus sosiaalipedagogisesta näkökulmasta.

Sateenkaariperheiden osallisuuden tukeminen varhaiskasvattajien näkökulmasta valikoitui aiheeksemme sateenkaariperheet ry:n verkkosivujen ehdotuksen kautta, sekä sateenkaariperheiden parissa työskentelevien tahojen kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta. Näistä kävi ilmi, että kokemuksia sateenkaariperheiden vanhempien näkökulmasta varhaiskasvatuksen kontekstissa on kartoitettu jo jonkin verran, mutta varhaiskasvattajien näkökulmasta ei ole paljon tietoa. Tätä kautta aiheemme rajautui varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmaan sateenkaariperheiden osallisuuden tukemisesta ja erityistarpeiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa.

Toteutamme opinnäytetyömme määrällisenä tutkielmana kyselylomakkeen muodossa. Aineisto kerätään verkkokyselyllä kolmen päiväkodin varhaiskasvattajilta. Tarkastelomme varhaiskasvattajien henkilökohtaisia näkemyksiä sateenkaariperheiden osallisuuden tukemisesta, jonka vuoksi valitsimme kyseisen aineistonkeruutavan. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä kolmen Pilke Päiväkodit Oy:n yksikön kanssa pääkaupunkiseudulla.

2 Varhaiskasvatus toimintaympäristönä

Varhaiskasvatus on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuus, joka kattaa lapsen elämän ensi vuodet vauvaiästä aina peruskoulun aloittamiseen asti. Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja sillä on merkittävä rooli lapsen kasvun ja oppimisen polulla. (Opetushallitus 2020.) Varhaiskasvatuksella on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tulee edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa vahvistaa varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 14.)

Varhaiskasvatusta toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain perusteella annettu valtakunnallinen määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Lisäksi se edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisiä tavoitteita ja sisällöistä. Yksi merkittävä tekijä varhaiskasvatuksen kehittämisen näkökulmasta on toimintakulttuurin huomioon ottaminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on määritellyt ne periaatteet, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 8-9, 21.)

2.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuurilla tarkoitetaan sellaista historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunutta tapaa toimia, joka muovautuu jatkuvasti yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka muodostuu muun muassa arvoista ja periaatteista, työtä ohjaavien normien tulkinnasta, oppimisympäristöistä, yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta sekä toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 28.)

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo lasten kehitykselle, oppimiselle, hyvinvoinnille ja osallisuudelle suotuisat olosuhteet. Yhteisiin tavoitteisiin sitou-

tuminen on tärkeää, jotta varhaiskasvatuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys voivat toteutua. Toimintakulttuurin kehittämiseksi henkilöstön kanssa pidetään jatkuvasti keskustelua yllä. Lisäksi lapset ja huoltajat otetaan mukaan toimintakulttuurin kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin keskeinen asia on yhteistyö ja vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisössä kunnioitetaan toisia ja arvostetaan yhteistyötä. Lapsia rohkaistaan hyvään vuorovaikutukseen yhteisössä, ja heitä rohkaistaan toimimaan ryhmän jäsenenä. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019: 27.)

Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin ja sen muovaantumiseen. Toimintakulttuurilla on vaikutus kaikkiin sen jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei. Varhaiskasvatuksessa työtapojen tulee tukea lapsen kasvua ja oppimista, ja henkilökunnan tulee tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy lapsille. Varhaiskasvattajien kautta lapset omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja. Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee kehittää ja arvioida. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen on tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 28-29.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin keskeisiä osa-alueita ovat sitä ohjaavat periaatteet, varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä yhteistyö varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty ne periaatteet, joilla varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria tulee kehittää. Yksi näistä toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavista periaatteista on osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Periaatteen mukaisesti henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Lasten osallisuutta vahvistaa sensitiivinen kohtaaminen ja kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisestä. Osallisuuden kautta lasten ymmärrys yhteisöstä kehittyy. Lasten ja huoltajien osallisuutta tukee mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30-31.)

2.2 Työelämäkumppani

Työelämäkumppanimme toimii Pilke Päiväkodit Oy:n kaksi helsinkiläistä yksikköä ja yksi vantaalainen yksikkö Pilke musiikkipäiväkoti Taikalaulu, Pilke liikuntapäiväkoti Taikapomppu ja Pilke tiedepäiväkoti Pikkukarhu. Taikapomppu ja Taikalaulu sijaitsevat Helsingin Herttoniemessä ja Pikkukarhu Vantaan Myyrmäessä. Pilke musiikkipäiväkoti Tai-

kalaulu painottaa toiminnassaan musiikkia. Musiikki näkyy arjen toiminnoissa ja leikeissä, lorutteluna, laulamisenä, soittamisenä, liikkumisena ja musiikin kuuntelemisenä. Musiikkipainotteisuudella pyritään rohkaisemaan lasta luovuuteen sekä kiinnostukseen jatkuvasta musiikkiharrastuksesta. Taikalaulun toimintaan kuuluvat myös muut monipuoliset aktiviteetit sekä arjen pedagogiikka. Pilke liikuntapäiväkotit Taikapompun painotteisuus on liikunta ja tavoitteena on liikunnalliseen elämäntapaan rohkaisu. Päiväkodin arjessa liikunta näkyy päivittäisissä pihaleikeissä, ohjattuna liikuntana sekä musiikkiliikuntana. Yli kolmevuotiaille lapsille järjestetään myös tiedekerhoa. Pilke tiedepäiväkotit Pikukarhu painottaa varhaiskasvatussuunnitelmassaan tieteen tuomista osaksi lasten arkea. Päiväkodin leikkutilat kannustavat tutkimiseen ja päiväkodissa on myös erillinen tutkimusleikkutila. Tiede tuodaan mukaan arkeen leikin kautta, ihmettelemällä, tutkimisella ja tarinoilla. Myös Pikukarhussa yli kolmevuotiaille on tarjolla tiedekerho. (Pilke Päiväkodit Oy n.d.a; Pilke Päiväkodit Oy n.d.b; Pilke Päiväkodit Oy n.d.c.)

Pilke päiväkodit Oy on suomalainen yksityinen varhaiskasvatuksen yritys, joka tarjoaa varhaiskasvatusta ympäri Suomea 141:ssä yksikössä 1-6-vuotiaille lapsille. Tietyillä paikkakunnilla Pilke järjestää myös perusopetuksen iltapäivätoimintaa ja osassa päiväkodeissa on tarjolla esiopetusta. Pilkkeen tärkeimpänä tavoitteena on tarjota lapselle hyvä päivä oppia joka päivä. Pilke päiväkotien toiminnan perustana on valtakunnallinen ja paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Yrityksen arvoihin kuuluvat turvallisuus, suvaitsevaisuus, myönteisyys, osallisuus sekä innovatiivisuus. Pilkkeellä kannustetaan lapsia ymmärtämään ihmisten moninaisuutta. (Pilke Päiväkodit Oy n.d.d)

3 Sateenkaariperheet osana lapsiperheiden kirjoa

Perheen ja huoltajuuden määrittely on viimeisten vuosikymmenien aikana väljentyneenä, jonka vuoksi jokaisen Suomessa syntyvän lapsen voidaan katsoa aloittavan elämän perheessä, mutta perhe voi olla rajoiltaan hyvin epämääräinen (Lahikainen 2014a: 148).

Perhettä käsittelevät teoriat ja niiden määritelmät on usein jaettu karkeasti kahteen ryhmään. Perhe voidaan nähdä rakenteena tai systeeminä, joka toteuttaa tiettyä funktiota, tai jatkuvasti muuttuvina käytänteitä, valtasuhteina ja toimintoina. Nämä näkökulmat eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia ja raja on häilyvä. (Jokinen 2014: 167.) Ensimmäisessä näkökulmassa perustana on se, että toimivalle yhteiskunnalle on välttämätöntä, että lapsen sosiaalistamisesta yhteiskunnan jäseneksi huolehtii pienryhmän kal-

tainen perhe. Joissakin teorioissa perhe nähdään jopa parhaana toimijana lapsen sosiaalistamisessa yhteiskuntakelpoiseksi, esimerkiksi Talcott Parssonsin universaalien perheen teoriassa. Lisäksi perheelle kuuluu muitakin tehtäviä, kuten taloudellisia ja emotionaalisia tehtäviä. Näissä painottuvat erityisesti hoiva, huolenpito, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, perinteensiirto ja kasvatusta. (Jokinen 2014: 168.) Toisessa näkemyksessä perhe määritellään suhteiksi, määritelmiksi ja tekemiseksi. Perhesuhteet ja perheen määritelmä ovat jatkuvan muutoksen ja erimielisyyksien alla. Tästä huolimatta perhe liitetään usein huolenpitoon, parisuhteeseen, seksuaalisuuteen, hoivaan, resurssien jakamiseen sekä vastuisiin ja velvollisuuksiin. (Jokinen 2014: 168.)

Vuonna 2017 Suomessa oli 1 472 000 perhettä, ja näistä 566 000 oli lapsiperheitä. Noin kolmasosa perheistä ei vastannut perinteistä ydinperheen ideaalia. Sateenkaariperheet ovat yksi monimuotoisten perheiden muoto. Tilastokeskuksen arvion mukaan vuonna 2017 avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevia samaa sukupuolta olevia vanhempia oli 733 kappaletta. Arvio ei kerro sateenkaarivanhempien todellista määrää, sillä esimerkiksi uusperheitä tilastoitaessa ei ole otettu huomioon samaa sukupuolta olevia pareja. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019.)

3.1 Sateenkaariperheiden ja -vanhemmuuksien määrittely

Sateenkaariperheellä tarkoitetaan sellaisia lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön (Sateenkaariperheet ry n.d.). "Sateenkaari" määritelmänä voi siis viitata perheessä vanhemman seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli identiteettiin tai kumpaankin näistä (Aarnio & Kallinen & Kylmä & Solantus & Rotkirch 2017: 15). Sukupuolivähemmistöillä viitataan muun muassa transsukupuolisiin, transvestiitteihin, muun sukupuolisiin ja intersukupuolisiin. Seksuaalivähemmistöllä tarkoitetaan homoja, lesboja, biseksuaaleja ja muita ei-heteroseksuaaleja. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

Apilaperheellä tarkoitetaan sellaista perhettä, jossa lapsi tai lapset ovat syntyneet kahden eri perheyksikön yhteiseksi lapsiksi. Apilaperheet voidaan jakaa edelleen kolmi- tai neliapilaperheisiin tai kahden vanhemman kaksiapilaperheisiin. Kahden vanhemman apilaperheet käyttävät toisinaan myös kumppanuusvanhemmuus-termiä. Apilaperheessä ainakin kaksi vanhempaa on alusta alkaen jakanut vanhemmuutta ilman parisuhdetta. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

Miesparin tai naisparin ydinperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa mies- tai naispari jakaa vanhemmuuden keskenään. Polyamorinen perhe on perhe, jonka jäsenet elävät polyamorisisessa suhteessa ja jakavat vanhemmuuden keskenään. Sateenkaariuusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa perhe on muodostunut vasta jonkun perheen lapsen syntymän jälkeen. Sateenkaariuusperheessä joko lapsen alkuperäisessä perheessä tai uusissa perhekuvioissa yksi tai useampi jäsen kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Trans- tai muunsukupuolisen vanhemman perhe on sellainen, jossa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

Sateenkaariperheissä vanhemmuutta jaetaan eri tavoilla. Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan vanhemman biologista suhdetta lapseen. Esimerkiksi lapsen synnyttänyt henkilö tai henkilö, jonka siittiöitä on käytetty lapsen alkuun saattamiseen ovat lapsen biologisia vanhempia. Geneettisellä vanhemmuudella tarkoitetaan geneettistä suhdetta lapseen. Tätä käytetään tarkentavana käsitteenä esimerkiksi silloin kun on käytetty munasoluja ja lapsen synnyttänyt äiti on eri henkilö kuin geneettinen äiti. Juridisella vanhemmuudella tarkoitetaan lainvoimaista vanhemmuussuhdetta. Juridinen vanhemmuus voi syntyä synnytyksen, avioliitossa vahvistetun isyyden, isyyden tai äitiyden tunnustamisen tai adoptioprosessin kautta. Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan arjessa tapahtuvaa vanhemmuutta. Sosiaalisia vanhempia ovat sateenkaariperheissä kaikki ne, joita perhe kutsuu lapsen vanhemmiksi. Lähivanhemmuudella tarkoitetaan vanhemmuutta, jossa lapsi asuu pääsääntöisesti samassa paikassa kuin vanhempi. Etävanhemmuudella taas tarkoitetaan vanhemmuutta, jossa lapsi asuu pääsääntöisesti eri paikassa kuin vanhempi. (Sateenkaariperheet ry n.d.)

3.2 Sateenkaariperheiden asema perheenä

Suomalaisista sateenkaariperheistä on tehty ensimmäinen väitöskirja vuonna 2013. Anna Moring tarkastelee väitöskirjassaan ”Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa” sitä, miten sateenkaariperheet näyttäytyvät suomalaisessa lainsäädännössä, mediakeskusteluissa ja opaskirjoissa. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka sateenkaariperheistä keskustellaan tämän päivän Suomessa, lähtökohdan ollessa normit ja ihanteet, jotka rakentuvat yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Moring 2013.) Moringin mukaan perheen käsite voi muuttua kulttuurisesta, tieteellisestä tai yhteiskunnallisesta kontekstista riippuen. Moring (2013) viittaa väitöskirjassaan Jaana Vuoreen, jonka mukaan perheellä voidaan viitata moniin erilaisiin käytäntöihin ja ideologioihin. Näitä ovat esimerkiksi kotitalouteen ja asumiseen liittyvät järjestelyt, sukulaisuusjärjestelmä sekä

sukupuolisuhteet. Moring tarkastelee myös James Caseyn näkemyksiä perhetutkimuksesta. Niissä keskeistä on perheen käsitteen pohtimisen liittäminen ”sekä instituutioon että ideologiaan”. Perhe on aina sidoksissa yhteiskuntaan, mutta usein perheen muodot, toiminta ja ratkaisut poikkeavat yhteiskunnan normeista. (Moring 2013: 42,43.)

Sateenkaariperhe puheessa perheen määritelmä ei ole yksinkertainen ja usein perheyden ”normatiiviset puitteet” ovat sateenkaariperheiden perhesuhteiden kannalta riittämättömiä. Sateenkaariperhe määritellään usein tavanomaisen perhepuheen näkökulmasta poikkeavana, selityksiä vaativana ja erikseen määriteltävänä perheenä. Sateenkaariperheet määrittelevät perhettään poikittain ”yleiseen normiin” ja perheen määrittelyssä keskeistä on perheen sisäinen neuvottelu. (Moring 2013: 185, 234.)

Jämsä tarkastelee tutkimuksessaan ”Isä, joka on homo -homomiehen perhe ja vanhemmuus” homomiesten vanhemmuudestaan käyttämiä puhetapoja ja heidän yritystään ylittää olemassa olevat perhekäsitteiden oletukset vanhempien sukupuolista ja määrästä. Jämsä analysoi haastattelemiensa homomiesten tapoja puhua perheestä ja vertailee niitä olemassa oleviin kulttuurisiin puhetapoihin. (Jämsä 2006: 1, 40.)

Jämsän mukaan sanaan ”perhe” liittyy tietty rakenne ja kokoonpano sekä oletukset vanhempien sukupuolesta ja lukumäärästä. Tämä siis esti perheen rakenteellisen määrittelymän käyttämisen, kun Jämsän tutkimuksen homomiehet puhuivat perheestä. Miehet käyttivät siis luovasti yhdistellen erilaisia perheeseen liittyviä kulttuurisia puhetapoja puheessaan perheistään. (Jämsä 2006: 39.) Jämsän tutkimuksen miehet tunnistivat myös useita samaan aikaan olemassa olevia perheitä omissa elämässään. Jämsän mukaan, kun perheiden moninaisuus yleistyy ja lisääntyy, yhä useammat ihmiset joutuvat miettimään perheensä määrittelymän usealla eri tavalla, henkilöiden näkökulmasta ja tilanteista riippuen. Perheen määrittelymän riippuukin siis Jämsän mukaan kyseessä olevasta näkökulmasta ja on aina yksilöllinen sekä tilanteesta riippuvainen. (Jämsä 2006: 40.)

Perhettä määriteltäessä saattaa syntyä ristiriita yksilön henkilökohtaisen kokemuksen ja yhteiskunnan normien välille. Yksilöt joutuvat määrittelemään omaa perhettään suhteessa normatiiviseen perhekäsitykseen. Sateenkaariperheistä puhuttaessa heidän muodostamansa perhe usein tunnustetaan perheeksi, mutta yhtäaikaaisesti se erotetaan ”normaalista perheestä”. (Moring 2013: 11-12, 277.)

4 Sateenkaariperheet yhteiskunnassa

Yksilöllisyys ja yhteisöön kuuluminen rakentuvat toisten ihmisten myötävaikutuksella. Sosiaalisuuden alkuperää voidaan tarkastella niin, että ympäröivä kulttuuri ja muut ihmiset antavat yksilölle merkityksiä ja määreitä erilaisissa yhteyksissä ja eri vaiheissa elämää. Lapsen elämässä olevat ihmiset tunnistavat ja nimeävät ominaisuuksia ja tuovat lapsen osaksi yhteisesti jaettua sosiaalista maailmaa. Lapsuudessa hankitut kokemukset ovat ensimmäisiä ja sen vuoksi tärkeitä ja suuntaa antavia. (Lahikainen 2014b: 90-92.) Lapsuus on sosialisatiion kannalta merkittävää aikaa, sillä silloin ihminen kasvaa perheen ja yhteiskunnan jäseneksi, ja liittyy osaksi toiminta- ja ajattelutapojen sekä arvojen ja normien jatkumoa. Sosialisatioprosessissa ihminen omaksuu yhteiskunnan arvoja, normeja, uskomuksia ja käsityksiä, jotka ovat sidoksissa aikaudelle tyypillisiin ihanteisiin ja periaatteisiin. (Nivala & Ryyänen 2019: 146.)

Sosialisatiota voi ja tulee kasvatuksellisesti tukea. Kasvatuksen institutionaaliset toimijat valikoivat arvokkaaksi katsottuja sisältöjä ja tukevat niiden omaksumista. Huomioitavaa onkin se, millaista sosialisatiota kasvatuksella edistetään ja miten painopisteet määritellään. Pahimmillaan sosialisatioprosessi voi olla sopeuttavan hallinnan väline ja vallitsevien eriarvoisuuksien uusintaja. (Nivala & Ryyänen 2019: 148-149.) Yhteiskunnassamme olevat hetero-, sukupuoli-, ja suhdenormit ovat niin syvällä, että niitä ei aina tunnisteta. Monet normit saattavat kuitenkin aiheuttaa syrjintää ja ulossulkemista, jonka vuoksi palveluissa toiminnan lähtökohtana tulisi olla syrjivien normien tiedostaminen. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tosiasiallisen syrjinnän lisäksi syrjinnän pelko on todellinen haaste. (Karvinen & Venesmäki 2019: 9-10.)

”Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista” -tutkimuksessa huomioitiin, että harva sateenkaariperheiden vanhemmista oli kokenut varsinaista huonoa kohtelua, mutta monet toivoivat palveluiden inklusiivisuutta ja sateenkaariturvallisuutta. (Aarnio ym. 2018:181.) Tutkimuksessa ”Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset” kävi ilmi, että useat sateenkaariperheeseen kuuluvista lapsista ja nuorista ovat kokeneet vähemmistöstressiä. Vähemmistöstressi on ilmennyt pelkona siitä, että heille esitetään epämiellyttäviä kysymyksiä vanhemmistaan, heidän vanhempiaan loukataan tai heidän kustannuksellaan vitsailaan, tai että lapsia ja nuoria itseään kiusataan perheensä vuoksi. (Aarnio ym. 2017: 251.) Sateenkaariperheessä elämisen ikäviksi puoliksi koettiin ympäristön kielteiset

asenteet ja kiusatuksi tuleminen (Aarnio ym. 2017: 4). Tutkimukseen osallistuneet toivoivat, että sateenkaariperheistä puhuttaisiin, tietoisuutta sateenkaariperheistä ja monimuotoisuudesta lisättäisiin, sekä syrjintä poistettaisiin (Aarnio ym. 2017: 252-253).

4.1 Yhteiskunnallinen ulkopuolisuus

Yhteiskunnallisesta ulkopuolisuudesta puhuttaessa sosiaalipedagogiikassa halutaan siirtää näkökulma yksilöstä yhteiskunnan rakenteisiin ja niiden mahdollisesti ulossulkevaan luonteeseen. Sosiaalipedagogiikassa koetun ulkopuolisuuden näkökulma on tärkeä. Sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan lähtökohtana on tärkeää pitää sitä, miten ihminen itse määrittelee omaa elämäntilannettaan, ja miten hän sen kokee.

Nivala ja Ryynänen tarkastelevat yhteiskunnallista ulkopuolisuutta sosiaalipedagogiikan näkökulmasta. Yksi tarkastelun kohde on sosiologi Göran Therbornin eriarvoisuuden teoria. Therborn tarkastelee eriarvoisuutta jäsentämällä sen kolmeen tasa- ja eriarvoisuuden ulottuvuuteen, sekä neljään tasa- ja eriarvoisuutta tuottavaan mekanismiin. Teorian keskiössä on näkemys siitä, että eriarvoisuus on sosiaalisesti rakennettu ilmiö ja sitä voi ja pitää kyseenalaistaa ja purkaa. Therborn näkee eriarvoisuuden myös ihmisoikeuskysymyksenä. Yksi Therbornin tunnistamista eriarvoisuuden ulottuvuuksista on eksistentiaalinen ulottuvuus, joka tarkoittaa ihmisarvoon kuuluvaa eriarvoisuutta. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen nähdään olevan eksistentiaalisen eriarvoisuuden uhreja. Erityisesti tämä ulottuvuus yhdistyy sosiaalipedagogiikassa kuulumisen ja osallisuuden kokemuksiin, sekä tunnustuksen puutteeseen. Kuulumisen ja tunnustuksen kokemukset ovat perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia. Toteutuakseen ne vaativat kohtaavia ja kunnioittavia suhteita ihmisten kesken. (Nivala & Ryynänen 2019: 174, 176, 177.)

Therborn on luokitellut eriarvoisuuden ulottuvuuksien lisäksi eriarvoisuutta ja tasa-arvoa tuottavia mekanismeja. Niiden avulla Therborn osoittaa, että eriarvoisuutta on mahdollista sekä vähentää että lisätä. Yksi näistä tasa-arvon mekanismeista on osallistaminen. Tämä mekanismi kyseenalaistaa ulossulkevia prosesseja, jossa ihminen jaetaan sisä- ja ulkopuolisiin. Ulkopuolisten oikeuksia ja mahdollisuuksia rajoitetaan esimerkiksi syrjien ja leimaten.

Nivala ja Ryynänen ovat laatineet näistä tasa-arvon mekanismeista sosiaalipedagogisen tulkinnan, jossa kullekin tasa-arvon mekanismille ehdotetaan sosiaalipedagogiikan käsitteitä vastaavaa tulkintaa, sekä työvälaineitä tasa-arvon edistämiseksi. Osallistamisen

mekanismin sosiaalipedagogiseksi käsitteeksi nähdään muun muassa osallisuus, ja työvälineeksi osallisuuden edistäminen. Oheinen taulukko (taulukko 1.) havainnollistaa teorian sosiaalipedagogista tulkintaa. (Nivala & Ryyänen 2019: 180-181.)

Tasa-arvon ja eriarvoisuuden mekanismit	Sosiaalipedagoginen tulkinta tasa-arvon mekanismeista	Esimerkkejä tasa-arvoa edistävästä sosiaalipedagogisista työmuodoista ja periaatteista
Lähentyminen vs. etääntyminen	Solidaarisuus Yhteisöllisyys Empatia	Yhteisötyö Empatiakasvatus
Osallistaminen vs. ulossulkeminen	Osallisuus Kuuluminen Kansalaisuus Integraatio-emansipaatio Tunnustaminen	Yhteisötyö Osallistumisen tukeminen Osallisuuden edistäminen Myönteinen tunnistaminen
Hierarkioiden purkaminen vs. hierarkisointi	Arki Dialogi Demokratia	Arkisuuntautuneisuus Dialoginen kohtaaminen Tasa-arvoiset suhteet Demokratiakasvatus "Yhteinen kolmas" (<i>common third</i>)
Uudelleenjako vs. riisto	Toimijuus Muutos	Tiedostamisen tukeminen Kriittisen reflektion tukeminen Muutossuuntautunut kasvatus

Taulukko 1. Sosiaalipedagoginen tulkinta Therbornin tasa-arvon mekanismeista (Nivala & Ryyänen 2019: 181).

4.2 Osallisuuden edistäminen

Sosiaalipedagogiikassa ihmisten ja ihmisryhmien yhteiskuntasuhdetta lähestytään erilaisten murtumien näkökulmasta. Tällöin huomio kiinnitetään yhteiskunnalliseen ulkopuolisuuteen ja osattomuuteen. Tätä osattomuutta voi jäsentää sen vastakäsitteen, osallisuuden näkökulmasta. Osallisuutta voidaan tarkastella niin yhteiskunnan kuin yhteisön näkökulmasta. Kummassakin näkökulmassa osallisuus nähdään suhteena. Osallisuus

kuvaa tilaa, joka on tavoiteltava ihmisen ja yhteisön tai yhteiskunnan välisessä suhteessa. Osallisuus toteutuu tässä suhteessa kolmella osa-alueella: johonkin kuulumisena, osallistumisena ja kuulumisen tunteena. Osallisuuden perusta rakentuu merkityksellisissä sosiaalisissa suhteissa, ja niiden pohjalta syntyy tunne yhteisöön kuulumisesta. (Nivala & Ryyänen 2019: 138.)

Juha Hämäläinen viittaa tällä suhteella mahdollisuuteen kiinnittyä sekä elämänhallinnan että elämisen laadun kannalta merkittäviin yhteiskunnan instituutioihin, toimintajärjestelmiin ja kulttuurimuodosteisiin läpi elämän. Hämäläisen mukaan osallisuus edellyttää riittävän yhteiskunnallisen identiteetin ja subjektiivuden kehittymistä. Ihmisellä tulisi siis olla henkilökohtainen suhde yhteiskuntaan, jonka jäsen hän on sekä niihin instituutioihin, jotka ovat hänen yhteiskunnallisen osallisuutensa ja elämänhallintansa kannalta merkittäviä. (Hämäläinen 1999: 69, 79, LIITE 1.)

Osallisuuden edistäminen on ihmisen kasvun tukemista yhteisön jäsenenä. Osallisuuden edistämiseksi kiinnitetään huomiota sekä osallistumisen, että kuulumisen edellytyksiin. Tavoitteena on vahvistaa yhteisön jäsenen valmiuksia yhteistoimintaan, luoda osallistumiselle konkreettisia ympäristöjä sekä kehittää rakenteita, jotka mahdollistavat monenlaisen osallistumisen. Osallistumisprosessissa vahvistetaan avoimia, tasavertaisia suhteita sekä vuorovaikutuksen dialogisuutta. Kun osallistuminen on vuorovaikutuksellista toimintaa, se luo perustaa yhteenkuuluvuuden ja oman merkityksellisyyden tunteelle. (Nivala & Ryyänen 2019: 139-140.)

5 Osallisuus varhaiskasvatustyhteisöissä

1990-luvulla varhaiskasvatuksessa nousi esiin käsitteet lapsikeskeisyys ja lapsilähtöisyys, joiden pyrkimyksenä oli ottaa huomioon jokaisen lapsen yksilöllisyys. Pedagogisten sisältöjen nähtiin rakentuvan niin, että ne lähtevät lasten mielenkiinnon kohteista ja aikaisemmista kokemuksista. Tämän nähtiin mahdollistavan lasten aloitteellisuuden ja tiedon rakentumisen aikaisemman opin perustalle. Uusien käsitteiden myötä heräsi pelko, että ne linjaavat kasvatusta lasten toiveista ohjautuvaksi, jolloin kasvattajien osallistumiselle ja oppimistavoitteiden mukaiselle toiminnalle ei jäisi tarpeeksi tilaa. (Turja 2017: 40.) Varhaiskasvatuksessa on korostettu 2000-luvulla osallisuutta sekä lasten, että vanhempien kanssa työskentelemisen periaatteena. Osallisuus on määritelty varhaiskasvatuksessa tavoitteeksi, johon liittyy lasten ja vanhempien osallistumisen, vaikuttamisen ja

kuulluksi tulemisen mahdollisuudet. Tämä näkökulma on voinut johtaa siihen, että toiminnassa pyritään ottamaan huomioon mahdollisimman paljon lasten toiveita ja jätetään pois sellaisia toimia joista lapset eivät pidä. Osallisuutta saatetaan toteuttaa pedagogisten tavoitteiden kustannuksella. Tällöin osallisuus on tulkittu kapea-alaisesti lähinnä mielipiteiden keräämiseksi ja mielitekojen noudattamiseksi. (Nivala & Ryyänen 2019: 238.)

Lapsen asema varhaiskasvatuksessa on vahvistunut, ja lasten ja aikuisten välistä valtasuhdetta on tarkasteltu kriittisesti. Lapset nähdään enemmän aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, ja heidän oikeutensa tulla kuulluksi ja osallistua yhteisössään on vahvistunut. Lapset rakentavat omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Osallisuus liittyy vahvasti yhteisöllisyyteen, joten kasvatustieteellisen keskustelun painopiste on siirtymässä lasten yksilöllisyydestä kohti ryhmän jäsenyyttä ja yhteistä toimintaa. (Turja 2017: 41, 44.)

Laaja-alaisesti ajateltuna sosiaalipedagogisessa osallisuusymmärryksessä osallisuutta lähdetään rakentamaan siten, että vahvistetaan osallisuuden sosiaalista perustaa. Lasten toimintaa tuetaan yhdessä ja edistetään kaikkien pääsemistä mukaan yhteiseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen. Näin pystytään vahvistamaan lasten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kokemusta merkityksellisenä osana omaa ryhmää, sekä saadaan aikaan osallistumisen mahdollisuuksia ja toimintaa, jossa lapset ovat mukana vaikuttamassa ja päättämässä yhteisistä asioista, tekemisen tavoista ja tavoitteista. Lasten toimijuutta ja osallistumista tuetaan yksilöinä ja osana yhteisöä. (Nivala & Ryyänen 2019: 239.)

5.1 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri osallisuuden edistäjänä

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) todetaan, että varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset periaatteet. Yksi näistä määritellyistä periaatteista on osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Inklusiivisessa toimintakulttuurissa osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on ihmisten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30.)

Osallisuuden kehittymisen kannalta on tärkeää, että yhteisön jäsenillä on mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisön asioihin. Yhteisön jäsenten tulee tulla kuulluiksi yhteisten asioiden

päätöksenteossa, sekä päästä mukaan yhteisön kehittämiseen. Tämä edellyttää yhteisöissä vallan jakamista niin, että yhteisön jäsenillä on todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa. (Nivala & Ryyänen 2019: 138.) Osallisuutta edistää se, että lasten, henkilöstön ja huoltajien mielipiteitä, näkemyksiä ja aloitteita kunnioitetaan. Lapsilla ja huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Näiden toteutuminen edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden tietoista kehittämistä. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018: 30.) Osallistumisen mahdollisuus jonkin asian ideoinnista siihen liittyvään päätöksentekoon, toteutukseen ja arviointiin saakka ovat tärkeitä. Tämänkaltaisen osallistuminen voi saada aikaan osallisuuden tunteen. Vuorovaikutuksen tulee tarjota jokaiselle osallistujalle mahdollisuuksia olla mukana pätevänä ja merkityksellisenä osallistujana ja saada tunne omasta merkityksellisyydestään. (Nivala & Ryyänen 2019: 139-140.)

Sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistaa lasten osallisuutta. Yhteisön jäsenet tulee kohdata yhdenvertaisesti riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018: 30.) Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida jokaisen lapsen perhekulttuuri ja lapsi tulee kohdata hänen tarpeidensa ja perhekulttuurin mukaisesti. Varhaiskasvattajan tulee varmistaa, että lapsi kokee olevansa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen riippumatta sosiaalisesta taustastaan. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019: 41.) Varhaiskasvatuksen arvoperustan mukaisesti lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tulee tukea niin, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 21).

Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista kysymyksistä keskustellaan. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kysymyksiä tulee käsitellä luontevasti päivittäisten tapahtumien yhteydessä. Varhaiskasvatuksessa tulee pohtia, miten esimerkiksi sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Stereotyyppisten oletusten mukaiset vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit, sekä toimintatavat välittyvät lapsille. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tarkastella omia ennakkokäsityksiään sekä pohtia niiden vaikutusta perheiden kohtaamiseen. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019: 41.)

Henkilöstön tulee tunnistaa lasten keskinäisessä kohtaamisessa eriarvoistavia piirteitä, sekä puuttua niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Lapsen identiteetin ja itsetunnon kehittymistä tuetaan myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30.) Sensitiivinen kasvattaja viestittää lapsille, että kaikki ihmiset hyväksytään sellaisina kuin he ovat. Varhaiskasvattajilla on vastuu luoda suvaitsevainen ilmapiiri. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019: 41.)

Osallisuuden kautta lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattu varhaiskasvatuksen keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä erilaisina oppimisen alueina. Yksi näistä oppimisen alueista on ”Minä ja meidän yhteisömme”. Lapset kohtaavat varhaiskasvatuksen aloittaessaan toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on harjoitella monimuotoisessa yhteisössä toimimista ja tukea valmiuksia ymmärtää sitä. Varhaiskasvatuksessa tarkastellaan lapsen kasvuympäristön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena on esimerkiksi ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoite on, että lapsia kasvatetaan niin, että he ymmärtävät ihmisten olevan erilaisia mutta samanarvoisia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30, 45.)

Osallisuuden toteutumiseksi siis tarvitaan sekä osallistumista että kuulluksi tuleamista. Osallisuus edellyttää ihmisen ja yhteisön tasapainoista suhdetta, jossa yhteisön jäsen saa osallistua mielekkäillä tavoilla, sekä tulla nähdyksi, kuulluksi ja tunnustetuksi arvokkaana osana yhteisöään. (Nivala & Ryyänen 2019: 139.)

6 Sateenkaariperheet varhaiskasvatuksessa

Sateenkaari-ihmisten yhdenvertaisuuteen liittyvät kysymykset ovat nousseet esille käytännön tasolla varhaiskasvatuksessa sateenkaariperheiden myötä. Aikaisemmin kehityksen eteenpäin viemisessä suuressa roolissa on ollut asiakaskunta, mutta nyt myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on ottanut huomioon yhdenvertaisuuden edistämisen velvoitteet. (Venesmäki & Karvinen 2019: 24.) ”Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista” -tutkimuksien mukaan sateenkaariperheiden vanhemmat kaipaavat sosiaali- ja terveystieteiden in-klusiivisuutta ja sateenkaariturvallisuutta, sekä enemmän tietoa sateenkaariperheistä ammattilaisille. Lisäksi osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki, että päiväkotien tulisi huomioida sateenkaariperheet paremmin. (Aarnio ym. 2018: 181.)

Monimuotoiset perheet -verkoston, Kaikkien perheiden Suomi -hankkeessa on vuonna 2014 selvitetty ammattilaisten ja opiskelijoiden kokemuksia monimuotoisten perheiden kohtaamisesta. Kyselyyn vastanneet ammattilaiset kokivat erilaisten perheiden kohtaamisen pääsääntöisesti positiiviseksi. Kyselystä kuitenkin selvisi, että työntekijät kaipaavat lisää tietoa konkreettisista tavoista, joilla lapsille tulee puhua erilaisuudesta ja suvaitsemisesta. Ammattilaiset kaipaavat myös konkreettisia työvälineitä asian puheeksi ottamiseen. Erityisesti opiskelijat kokivat, että he tarvitsisivat lisää tietoa sateenkaariperheiden erityispiirteistä. (Monimuotoiset perheet 2014.)

Suomalaisten sateenkaariperheiden kokemuksia sosiaali- ja terveystalveluissa on tutkittu Suomessa vuonna 2006 (Jämsä & Kuosmanen 2007: 15). Tutkimuksessa tuotettiin kuvailevaa tietoa sateenkaariperheiden kokemuksista sosiaali- ja terveystalveluissa. Näiden kokemusten pohjalta tutkimuksessa esitetään toimintaehdotuksia, joilla voidaan vastata sateenkaariperheiden tarpeisiin talveluissa. (Jämsä & Kuosmanen 2007: 14.) Päivähoidon osalta toimenpide-ehdotuksissa todetaan, että päivähoidon tulisi luoda käytännöt sille, kuinka sateenkaariperheiden erityistarpeet huomioidaan päivähoidossa. Lisäksi toimenpide-ehdotuksissa painotetaan, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulisi ottaa vastuu toimivasta vuorovaikutuksesta perheiden kanssa. Näiden nähdään tukevan lapsen tasapainoista kehitystä ja perheiden kotikasvatusta. (Kuosmanen & Jämsä 2007: 105-106.)

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveluissa ja koulussa” -tutkimuksesta nousseista asioista olemme rajanneet kaksi tarkasteltavaa pääteemaa, joita ovat sateenkaariperheiden tunnistaminen varhaiskasvatuksessa, sekä sateenkaariperheiden erityistarpeiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa. Tarkastelemme näitä kahta aihetta tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

6.1 Perheiden tunnistaminen

Sateenkaariperheiden tunnistaminen on tärkeää, jotta sateenkaariperheiden kaikki jäsenet otettaisiin mukaan yhteistyöhön varhaiskasvatuksessa. Perhemuodolla näyttäisi olevan merkitystä sille, miten hyvin erilaiset perhemuodot tunnistetaan. Parhaiten päivähoidossa tunnistettiin sellaiset perhemuodot, jotka ovat muotonsa vuoksi sovitettavissa heterodyninperhettä jäljittelevään parisuhdenormiin. Tällaisia sateenkaariperheiden muotoja on muun muassa neliapilaperheet, naisparien ydinperheet sekä yksittäiset etäperheet. (Kuosmanen 2007: 64.)

Sateenkaariperheen tunnistamattomuus voi johtaa siihen, että varhaiskasvattajat eivät kykene hahmottamaan perheenjäsenten suhteita oikein. Suurin osa (69%) tutkimuksen kyselyyn vastaajista koki, että varhaiskasvatuksen henkilökunta tunnsti heidän perheensä sateenkaariperheeksi hyvin tai melko hyvin. Kuitenkin 19% vastaajista ei osannut sanoa, tunnstiko varhaiskasvattajat heitä sateenkaariperheeksi. Tämän nähtiin johtuvan vähäisestä kommunikaatiosta sateenkaariperheiden ja varhaiskasvattajien välillä. (Kuosmanen 2007: 64.)

Enemmistö (88%) kaikista kyselyyn vastanneista koki, että koko perhe otettiin mukaan hyvin tai melko hyvin varhaiskasvatuksen yhteistyöhön. Huomioitavaa kuitenkin on, että perhemuodolla nähtiin olevan merkitystä yhteistyön kokemuksesta. Muutaman monimuotoisen sateenkaariperheen vanhempi, sekä yksi kyselyyn vastannut etävanhempi koki, että heidän perheensä otettiin huomioon melko huonosti tai huonosti päiväkodissa. (Kuosmanen 2007: 65.)

6.2 Sateenkaariperheiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveluissa ja koulussa” -tutkimuksessa on nostettu esille sateenkaariperheiden erityistarpeita varhaiskasvatuksessa. Sateenkaariperheiden erityistarpeiden huomioimisen nähdään olevan tärkeää, jotta lapsen tasapainoista kehitystä ja perheiden kotikasvatusta voidaan tukea. Osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista koki, että heidän erityistarpeitansa ei ole otettu riittävästi huomioon varhaiskasvatuksessa. (Kuosmanen & Jämsä 2007: 106.)

Sateenkaariperheiden vanhemmista vain 29% koki, että henkilökunta tuntee sateenkaariperheiden erityistarpeita (Kuosmanen 2007: 65). Tästä huolimatta suuri osa (63%) vastanneista koki, että varhaiskasvattajat olivat olleet valmiita kohtaamaan perheiden erityistarpeita. Tämän vastauksissa ilmenneet ristiriidan oletettiin johtuvan siitä, että varhaiskasvattajat ovat vastanneet esiin nousseisiin erityistarpeisiin, mutta osa erityistarpeista on jäänyt kertomatta päiväkodissa. (Kuosmanen 2007: 65-66.)

Tarkastelemme seuraavassa kappaleessa tarkemmin sateenkaariperheiden erityistarpeita, ja niiden huomioimiseen liittyviä näkökulmia. Tarkastelumme pohjana toimii ”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveluissa ja koulussa” -tutkimuksessa

esiin nostetut erityistarpeet. Tutkimus on toteutettu vuonna 2006, jonka vuoksi monimuotoisten perheiden kohtaamiseen liittyviä toimenpide-ehdotuksia ja toimintaohjeita on tullut tutkimuksen julkaisun jälkeen koskien sateenkaariperheiden huomioimista palveluissa. Olemmekin hyödyntäneet sateenkaariperheiden erityistarpeiden tarkastelussa ja erityistarpeiden konkretisoimisessa viranomaisille suunnattua Tilaa moninaisuudelle-opasta. Oppaaseen on koottu toimenpide-ehdotuksia eri alojen viranomaisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseksi palveluissa. (Karvinen & Venesmäki 2019.)

6.2.1 Erityistarpeet ja niiden huomioiminen

Erityistarpeilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sateenkaariperheen perhemuodon huomioimista päivähoidon käytännöissä, sekä perinteisten sukupuoliroolien ylittämistä. Näiden erityistarpeiden tulisi näkyä osana päiväkodin käytäntöjä, sekä vanhempien ja henkilökunnan välisessä vuorovaikutuksessa (Kuosmanen & Jämsä 2007: 105.) Olemme koonneet alla olevaan taulukkoon (kuvio 1.) sateenkaariperheiden erityistarpeita ja niiden huomioimiseen liittyviä näkökulmia tutkimuksen ja oppaan pohjalta.

Päiväkodin käytännöt	Varhaiskasvattajien ja perheiden välinen vuorovaikutus
<ul style="list-style-type: none"> • Erilaisten perhemuotojen ja sateenkaariperheen esitleminen osana lapsiperheiden kirjoa. Lasten kanssa moninaisuudesta keskusteleminen. • Sellaisten materiaalien, laulujen, lorujen ja leikkien hyödyntäminen, jotka huomioivat seksuaalisuuden ja sukupuolien moninaisuuden. • Sateenkaariperheiden huomioiminen päiväkodin käytännöissä, esimerkiksi leikeissä, opetuksessa ja ohjatussa toiminnassa (esimerkiksi perhemuodon huomioiminen isän- ja äitienpäivänä). • Sateenkaariperheiden huomioiminen erilaisissa päiväkodin tapahtumissa (esimerkiksi vanhempainillat). Kaikkien vanhempien ja huoltajien mukaan ottaminen tapahtumiin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vanhempien mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä päiväkodissa lapsille opetetaan ja minkälaista perhekuvaa lapsille opetetaan. • Varhaiskasvattajan vastuu tutustua perheisiin, sekä ottaa selvää siitä, onko sateenkaariperheillä jotain erityistä, jota he haluavat varhaiskasvatuksessa otettavan huomioon. • Moninaisuuden huomioiminen niin, että varhaiskasvattaja ei oleta perheistä mitään, vaan kysyy tarvittaessa. Varhaiskasvattaja esimerkiksi kysyy, miten perheessä vanhemmuutta jaetaan. • Tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt.

Kuvio 1. Sateenkaariperheiden erityistarpeet (Kuosmanen 2007: 64-68; Venesmäki & Karvinen 2019: 25).

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa” -tutkimuksessa huomioitiin, että yli puolet (51%) vastanneista ei osannut sanoa, onko henkilökunta puhunut perheiden moninaisuudesta lapsille. Kyselyyn vastanneista 27% tiesi, että perheiden moninaisuutta oli käsitelty päivähoitossa, ja 22% arveli, että näin ei ollut tapahtunut. (Kuosmanen 2007: 67.) Viranomaisille suunnatun oppaan toimenpide-ehdotuksissa kehoitetaan puhumaan lapsille perheiden moninaisuudesta positiiviseen sävyyn ja ikätaso huomioiden. Varhaiskasvattajan tulisikin varmistaa, että käytössä olevat kirjat, laulut ja lorut huomioivat myös perheiden moninaisuuden. (Venesmäki & Karvinen 2019: 25.)

”Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista” -tutkimukseen osallistuneista vastaajista osa esitti toiveen päiväkodeille heteronormatiivisuuden ja cis-normatiivisuuden purkamisesta. Tähän toivottiin kiinnitettävän huomiota esimerkiksi niin, että seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus näkyisi enemmän päiväkodissa, ja että käytännöt huomioisivat erilaiset perheiden ja vanhemmuuksien muodot. (Aarnio ym. 2018: 167.)

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalvelussa ja koulussa” -tutkimuksen mukaan sateenkaariperheiden huomioimiseen toivottiin kiinnitettävän huomiota päiväkodin käytännöissä. Huomioimisen toivottiin näkyvän lasten opetuksessa, leikeissä, lauluissa ja saduissa niin, että niissä kiinnitetään huomiota heteronormatiivisuuden ja sukupuolittuneiden roolien purkamiseen. (Kuosmanen 2007: 67.) Toimenpide-ehdotuksissa kehoitetaan kiinnittämään huomiota sellaisiin tilanteisiin, joissa vakiintuneet toimintatavat eivät tue moninaisuuden kunnioittamista. Tällainen tilanne on esimerkiksi äitien ja isänpäiviin liittyvä toiminta. (Venesmäki & Karvinen 2019: 25.)

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa” -tutkimuksessa huomioitiin, että näiden päiväkodin arkeen liittyvien käytäntöjen lisäksi sateenkaariperheiden huomioimisen toivottiin näkyvän myös muussa päiväkodin toiminnassa. Kyselyyn vastanneet toivat esille sen, että sateenkaariperheen esittely on jäänyt perheiden vastuulle. Tämä on näkynyt muun muassa siinä, että tapahtumissa ja vanhempainilloissa perhemuodot esitellään automaattisesti isä/äiti/lapsi- muodossa. (Kuosmanen 2007: 65.) Toimenpide-ehdotuksissa kehoitetaan varmistamaan, että päiväkodin tilaisuuksiin toivotaan tervetulleiksi kaikki lapsen vanhemmat ja huoltajat (Venesmäki & Karvinen 2019: 24).

Monet ”sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveluissa ja koulussa” -tutkimukseen osallistuneet sateenkaariperheiden vanhemmat kokivat, että he eivät voi vaikuttaa siihen, mitä lapsille opetettiin päiväkodissa. Vanhemmat olivat vieneet esitteitä sateenkaariperheistä päiväkotiin, mutta silti heille oli epäselvää, minkälaista parisuhde- ja perhekuvaä lapsille päiväkodissa esiteltiin. (Kuosmanen 2007: 67.) Vastajaat myös kokivat, että varhaiskasvattajien vastuulla on tutustua lapsen perheeseen, ja selvittää mitä erityistarpeita kyseisellä perheellä voi olla lapsen kasvatuksen suhteen. Kyselyyn vastanneista 29% koki, etteivät he tieneet oliko heidän lastensa erityistarpeet otettu huomioon päiväkodissa. 15% vastanneista kertoi tieneensä, että heidän lastensa erityistarpeita ei ollut otettu huomioon varhaiskasvatuksessa. Tämän nähtiin johtuvan varhaiskasvattajien ja vanhempien puutteellisesta kommunikaatiosta. (Kuosmanen 2007: 67.)

”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveluissa ja koulussa” -tutkimuksen mukaan vastuunjako erityistarpeiden esiintuomisesta ja huomioimisesta näyttäisi olevan epäselvää. Varhaiskasvattajat eivät välttämättä osanneet huomioida sateenkaariperheiden tarpeita, ellei vanhemmat ilmaisseet niitä itse aktiivisesti. Monet kyselyyn vastanneista vanhemmista toivoi, että heiltä kysyttäisiin suoraan, miten perheen aikuisia heidän perheessään nimitetään. (Kuosmanen 2007: 66.) Toimenpide-ehdotuksissa kehoitetaan varhaiskasvattajia kysymään perheiltä olettamisen sijaan. Lisäksi varhaiskasvattajan tulisi miettiä mitä viestintäkanavia hän käyttää ja tavoittaako ne kaikki olennaiset henkilöt. Tämä on tärkeää etenkin silloin, kun perhe poikkeaa niin sanotusta ydinperhenormista. Tällöin on huolehdittava, että palvelussa otetaan huomioon kaikki vanhemmuudet ja huoltajuudet. (Venesmäki & Karvinen 2019: 25.)

7 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka sateenkaariperheiden erityistarpeet otetaan huomioon ja sateenkaariperheiden osallisuutta tuetaan varhaiskasvatuksessa. Kartoitamme aihetta niin, että varhaiskasvattajat vastaavat annettuihin kysymyksiin ja väittämiin asenneasteikon avulla. Tarkastelemme aihetta kolmesta näkökulmasta: kuinka sateenkaariperheet tunnistetaan, kuinka sateenkaariperheiden erityistarpeita huomioidaan ja kuinka sateenkaariperheiden osallisuutta tuetaan varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Keräämme aineiston opinnäytetyötämme varten internetkyselyllä.

Kysymyksissä 1-3 tarkastelemme sitä, onko varhaiskasvattajat kohdanneet sateenkaariperheitä työssään, kokevatko he tunnistavansa erilaisia sateenkaariperheiden muotoja ja vanhemmuuksia sekä kokevatko he, että heillä on tarpeeksi tietoa sateenkaariperheistä. Kysymysten lomaan olemme antaneet määritelmän sille, mitä eri sateenkaariperheiden muodoilla ja vanhemmuuksilla tarkoitetaan. Sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien tunnistaminen on tärkeää varhaiskasvatuksessa, jotta kaikki perheen jäsenet otettaisiin mukaan päiväkodin yhteistyöhön. Perhemuodolla näyttäisi olevan merkitystä sille, miten hyvin erilaiset perhemuodot tunnistetaan. Parhaiten päivähoidossa tunnistettiin sellaiset perhemuodot, jotka ovat muotonsa vuoksi sovitettavissa heteroydinperhettä jäljittelevään parisuhdenormiin. (Kuosmanen 2007: 64.) Sateenkaariperheen määrittelyä ja vanhemmuuksien eri muotoja tarkastelemme tarkemmin opinnäytetyömme kappaleessa 3. Sateenkaariperheiden tunnistamista käsittelemme kappaleessa 5.1.

Kysymyksissä 4-11 tarkastelemme sateenkaariperheiden erityistarpeita ja niiden huomioimista varhaiskasvatuksessa. Sateenkaariperheiden erityistarpeiden huomioimisen nähdään olevan tärkeää, jotta lapsen tasapainoista kehitystä ja perheiden kotikasvatusta voidaan tukea. Osa sateenkaariperheiden vanhemmista on kokenut, että heidän erityistarpeitaan ei ole huomioitu päiväkodissa riittävästi lasten varhaiskasvatuksessa tai vanhempien ja henkilökunnan välisessä vuorovaikutuksessa. (Kuosmanen 2007: 105.) Opinnäytetyömme kappaleessa 5.2.1 olemme määritelleet, mitä tarkoitamme näillä erityistarpeilla ja niiden huomioimisella. Olemme koonneet kyseiseen kappaleeseen taulukon, joka toimii erityistarpeita käsittelevien kysymyksien pohjana.

Kysymyksissä 12-17 tarkastelemme sateenkaariperheiden osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisessä tulisi ottaa huomioon osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden toteutuminen. Periaatteen mukaisesti huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä tulisi arvostaa. Lasten osallisuutta tulisi tukea sensitiivisellä kohtaamisella niin, että lapselle syntyy kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Osallisuuden kautta lapsien ymmärrys yhteisöstä kehittyy. Sekä lasten että huoltajien osallisuutta tukee mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 31.) Tarkastelumme kohteena on varhaiskasvattajien käsitykset siitä, onko perheiden vanhempien näkemykset, aloitteet ja mielipiteet otettu huomioon varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä, sekä onko vanhemmilla mahdollisuus osallis-

tua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi kysymme varhaiskasvattajien näkemyksiä vanhempien osallistumismahdollisuuksista avoimen kysymyksen avulla.

Näiden lisäksi tarkastelemme varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, käsitelläänkö lähiyhteisön ja ihmisten moninaisuutta päiväkodeissa, sekä tuetaanko lapsen kokemusta omasta perheestään. Kysymme myös avoimella kysymyksellä, kuinka lapsen kokemusta omasta perheestään tuetaan varhaiskasvatuksessa. Osallisuutta varhaiskasvatusyhteisössä tarkastelemme opinnäytetyömme kappaleessa 5.

Kyselyn lopuksi tarkastelemme varhaiskasvattajien tarvetta lisätiedolle sateenkaariperheistä. Tätä tarvetta kartoitamme kysymyksessä 18. Perheiden kanssa työtä tekevien ammattilaisten ja opiskelijoiden lisätiedon tarvetta tarkastelemme opinnäytetyömme kappaleessa 6.

8 Opinnäytetyön toteutus

8.1 Osallistujat

Keräsimme opinnäytetyömme aineiston yhteistyöpäiväkotien varhaiskasvattajilta. Tutkimuksen kohderyhmänä siis toimi kolmen Pilke päiväkotien yksikön varhaiskasvattajat. Varhaiskasvattajia oli yksiköissä yhteensä 26 ja 10 heistä vastasi kyselyyn.

8.2 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Toteutimme opinnäytetyömme määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkielmana. Kvantitatiivinen menetelmä on tutkimustapa, jossa tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tällöin tutkittavia asioita ja niiden ominaisuuksia käsitellään niin, että niitä kuvaillaan yleisesti numeroiden avulla. Tutkimuksen tulokset esitetään numeroina, jonka lisäksi tulkitaan ja selitetään olennaisen numeerinen tieto sanallisesti. (Vilka 2007: 14.)

Kyselymme koostui väittämistä, joilla halusimme kartoittaa varhaiskasvattajien henkilökohtaisia mielipiteitä. Muutimme tutkimuskysymyksemme kannalta olennaisen tiedon ra-

kenteellisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että meidän tuli operationalisoida ja strukturoida tutkittava asia eli väittämät. (Vilkkä 2007: 14.) Operationalisoinnissa teoreettiset käsitteet ja teoria muutetaan mitattavaan muotoon. Hahmottelimme ja määrittelimme käyttämämme käsitteet, ja jaoinne ne osa-alueisiin. Purimme nämä osa-alueet kysymyksiksi ja vakioimme vaihtoehtoiksi. Toimme nämä esille kyselylomakkeessa (liite 3). (Vilkkä 2007: 38.) Strukturoinnilla tarkoitetaan sitä, että tutkittavat asiat vakioidaan lomakkeeseen kysymyksiksi ja vaihtoehtoiksi niin, että kaikki ymmärtävät kysymykset samalla tavalla ja kysymykset voidaan kysyä vastaajilta samalla tavalla (Vilkkä 2007: 14.) Annoimme väittämille arvot, jotka ilmaisimme numeroina. Lisäksi hyödynsimme opinnäytetyössämme avoimia kysymyksiä, joita on perusteltua käyttää, kun halutaan vastaajilta spontaaneja mielipiteitä (Vilkkä 2007: 68).

8.3 Kyselytutkimus

Opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmänä oli kyselylomake (liite 3). Keräsimme aineiston internetkyselyn avulla. Tarkastelemme opinnäytetyössämme varhaiskasvattajien henkilökohtaisia näkemyksiä sateenkaariperheiden osallisuuden tukemisesta, jonka vuoksi valitsimme kyseisen aineistonkeruutavan. Kyselylomaketta on hyvä käyttää silloin, kun havaintoyksikkönä on henkilö ja häntä koskevat mielipiteet ja asenteet. Kyselylomaketta käytetään tyyppillisesti, kun tutkitaan hyvin henkilökohtaisia asioita. (Vilkkä 2007: 28.) Linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin yhteistyöpäiväkotien esimiehille. He välittivät kyselylomakkeen linkin kaikille yhteistyöpäiväkotien varhaiskasvattajille sähköpostitse. Kyselyyn vastattiin anonymisti ja se oli vapaaehtoista. Kysely toteutettiin helmikuussa 2020 ja siihen oli vastausaikaa kolme viikkoa.

Kyselyssä kysymysten muoto oli vakioitu, jolloin kaikki kyselyyn vastanneet vastasivat samoihin kysymyksiin, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Kyselyä käytetään tyyppillisesti esimerkiksi silloin, kun havainnointiyksikkönä on henkilö ja häntä koskevat mielipiteet, asenteet tai käyttäytyminen. (Vilkkä 2007: 28.) Muotoilimme kysymykset väittämiksi, joihin on helppo vastata Likertin asenneasteikon avulla (Vilkkä 2007: 46). Asteikoksi valitsimme viisiportaisen Likertin asteikon ja muotoilimme sen näin: "1 Täysin eri mieltä", "2 Jokseenkin eri mieltä", "3 En osaa sanoa", "4 Jokseenkin samaa mieltä" ja "5 Täysin samaa mieltä".

8.4 Tulosten analysointi

Esitämme aineistomme tulokset diagrammien avulla, sillä graafisella esitystavalla on mahdollista antaa visuaalisesti havainnollinen kuva tuloksista. Diagrammien avulla pyrimme antamaan yleiskuvan siitä, miten arvot ovat jakaantuneet. Graafisen esitystavan lisäksi yksityiskohtainen tieto on hyvä esittää numeerisessa muodossa. (Vilkkä 2007: 136, 138.) Esitämme aineistosta saatuja tuloksia numeraalisesti eri tunnuslukujen avulla.

Tunnuslukujen avulla voidaan esittää numeraalista tietoa mielipiteistä ja asenteista. Yksittäistä muuttujaa tarkastellessamme käytämme sijainti- ja hajontalukuja. Sijaintiluvuilla ilmoitamme muuttujan jakauman ja hajontaluvuilla osoitamme kuinka havaintoarvot poikkeavat toisistaan. Olemme selvittäneet aineistostamme useamman kuvaavan tunnusluvun, sillä näin saadaan tarkempaa tietoa aineistosta. Keskiarvo ei anna itsessään aineistosta tarkkaa kuvaa ja se on hyvin herkkä poikkeaville havainnoille. Tämän vuoksi olemme määritelleet vastauksillemme myös keskihajonnan, joka kuvaa muuttujien etäisyyden suhteessa aritmeettiseen keskiarvoon. Mitä suurempi keskihajontaluku on, sitä laajemmalle arvot ovat hajonneet vaihteluvälille. (Vilkkä 2007: 119, 124-125.) Olemme koonneet liitteessä olevaan taulukkoon kunkin kysymyksen vastauksista aritmeettisen keskiarvon ja keskihajonnan (liite 2).

Graafisten ja numeeristen esitystavan lisäksi esitämme saamamme tulokset sanallisesti, sillä tuloksien ja niiden merkityksen hahmottaminen sanallisesti on tärkeää tutkimusongelman kannalta. (Vilkkä 2007: 147.)

Aineistossamme oli kolme avointa kysymystä, joita tarkastelemme aineistolähtöisesti etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia keräämästämme aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Saamamme sanallinen aineisto oli pieni, mutta pyrimme löytämään siitä tutkielman kannalta oleellista tietoa etsien yhtäläisyyksiä ja eroja. Pyrimme muodostamaan saamastamme sanallisesta aineistosta tiivistetyn kuvauksen ja linkittämään sen muihin tuloksiin ja laajempaan kontekstiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

8.5 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellinen tutkimus tulisi aina suorittaa hyvän tieteellisen käytännön puitteissa, sillä nämä käytännöt asettavat tutkimukselle eettiset ohjenuorat. Näiden käytäntöjen keskei-

siä lähtökohtia ovat muun muassa rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, sekä tulosten tallentamisessa ja arvioinnissa. Käytäntöihin kuuluvat myös tiedonhaun ja -keruun avoimuus ja vastuullisuus. (Tutkimustieteellinen Neuvottelukunta 2012: 6.) Huolehdimme opinnäytetyössämme siitä, että viittaamme lähteinä käytettävään aineistoon asianmukaisesti. Hankimme tarvittavat tutkimusluvut päiväkotien esimiehiltä ennen kuin aloitimme tutkielmamme. Kunnioitimme kyselyyn vastanneiden ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti. Kyselyymme vastanneet varhaiskasvattajat vastasivat kyselyymme vapaaehtoisesti ja anonymisti. Kysely lähetettiin varhaiskasvattajille sähköpostitse, ja he saivat itse valita vastaavatko kyselyyn. Keräsimme aineistoa kolmesta eri päiväkodista niin, että vastauksista ei pystynyt yksilöimään, missä päiväkodissa vastaaja työskentelee. Emme keränneet vastaajilta mitään sellaisia tietoja, joista yksittäisen vastaajan voisi tunnistaa. Viestimme osallistujille opinnäytetyömme tarkoituksen, jotta he tiesivät mihin tarkoitukseen keräämäämme aineistoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 7.)

Yhteiskunnallisissa ja varsinkin vähemmistöjä koskevissa tutkimuksissa tutkimusaiheet ovat usein arkaluontoisia. Lähestyimme kohderyhmää kunnioittavasti ja varmistimme yksityisyyden suojaamisen. Vaikka opinnäytetyömme varsinainen kohderyhmä ei olekaan vähemmistö, opinnäytetyömme ja näin ollen kyselylomakkeen kysymykset liittyivät vahvasti vähemmistöihin kuuluviin perheisiin. Otimme siis huomioon, ettei vastauksista esimerkiksi pysty tunnistamaan tiettyä vastaajaa tai perhettä, josta vastaaja puhuu. (Heikkilä 2002: 165-167.)

Pyrimme varmistamaan opinnäytetyömme luotettavuuden ja pätevyyden ottamalla huomioon validiteettiä ja reliabiliteettiä vaikuttavia asioita. Validiteetilla tarkoitetaan määrällisessä tutkimuksessa mittausmenetelmän pätevyyttä eli sitä, miten hyvin se mittaa sitä, mitä sen kuuluu mitata. Mittarin validiteettiin vaikuttavat muun muassa mittauksen ajankohta, kysymysten asettelu ja tutkimusasetelma. Mittarin hyvä validiteetti on välttämätön tutkimuksen kokonaisvaliditeetin kannalta. (KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto 2008.) Määrittelimme kyselylomakkeeseen käyttämämme käsitteet, jotta kaikilla vastaajilla olisi yhtäläinen käsitys kysyttävästä asiasta. Pyrimme myös muotoilemaan kyselylomakkeemme väittämät ja kysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman helposti ymmärrettävissä. Vastausvaihtoehdot kysymyksiin oli vakioidut numeraalisen asteikon avulla. Määrittelimme asteikon numeroille myös sanalliset, vakioidut määritelmät. Näin pyrimme varmistamaan sen, että kaikki vastaajat vastaavat kyselyyn saman asteikon

mukaisesti ja vastausvaihtoehdot ovat johdonmukaiset läpi kyselyn. Vastausaikaa kyselyyn oli kolme viikkoa, jotta mahdollisimman moni varhaiskasvattaja ehtisi vastata kyselyyn. Lähetimme myös säännöllisesti muistutuksia kyselyyn vastaamisesta.

Reliabiliteetti tarkoittaa määrällisessä tutkimuksessa mittarin johdonmukaisuutta eli sitä, että mittari mittaa aina samaa asiaa. Mittaustuloksen tulisi siis olla toistettavissa. (KvanttiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto 2008.) Pyrimme kontaktoimaan yhteistyöpäiväkotiemme varhaiskasvattajia mahdollisimman laajasti niin, että kyselymme tavoitti kaikki henkilökohtaisesti. Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman monta vastaajaa, jotta saisimme mahdollisimman laajan kuvan tutkittavasta aiheesta. Uskomme, että kyselymme olisi toistettavissa, sillä pyrimme muodostamaan kyselylomakkeestamme selkeän. Koemme, että saisimme todennäköisesti samankaltaisia tuloksia, mikäli kysely toteutettaisiin lyhyellä aikavälillä uudestaan. Tutkielmamme aihe on kuitenkin vahvasti yhteydessä yhteiskunnalliseen kontekstiin, jonka vuoksi toteutuksen ajankohta vaikuttaa kyselyn tuottamiin tuloksiin.

9 Tulokset

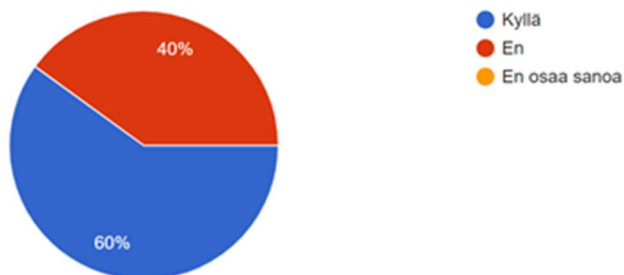
Kyselyyn vastasi yhteistyöpäiväkotien 26 varhaiskasvattajasta 10 varhaiskasvattajaa, joten kyselyn vastausprosentti oli 38,5 %. Kyselyssä oli 18 kysymystä ja väittämää, ja suurin osa niiden vastauksista on esitetty pylväsdiagrammilla ja yksi piirasdiagrammilla. Kysymyksistä kolme oli avoimia kysymyksiä.

Pylväsdiagrammeissa on käytetty Likertin asenneasteikkoa vaakariveillä seuraavasti: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Jokseenkin eri mieltä, 3 = En osaa sanoa, 4 = Jokseenkin samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä. Asenneasteikosta on laskettu kunkin kysymyksen vastauksien aritmeettinen keskiarvo ja keskihajonta. Esitämme luvut sanallisesti kunkin kysymyksen yhteydessä.

Pylväsdiagrammien vastauksista on koottu hajontataulukko, josta näkee vastausten hajonnan nopeammin. Taulukko löytyy opinnäytetyön liitteistä (liite 1).

Oletko kohdannut työssäsi sateenkaariperheitä?

10 vastausta

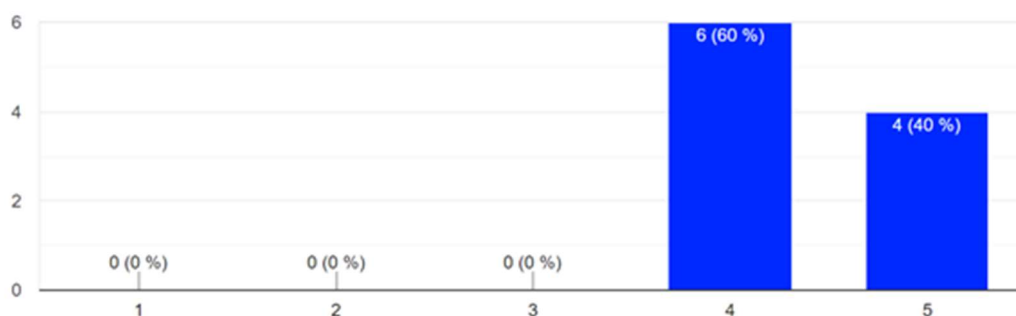

Kuvio 2. Oletko kohdannut työssäsi sateenkaariperheitä?

Kuviossa 2 näkyvät vastaukset kysymykseen “Oletko kohdannut työssäsi sateenkaariperheitä?” piirasdiagrammin muodossa. 40 % vastaajista ei ollut kohdannut sateenkaariperheitä työssään ja 60 % taas oli kohdannut.

Tunnistan erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuden muotoja

10 vastausta

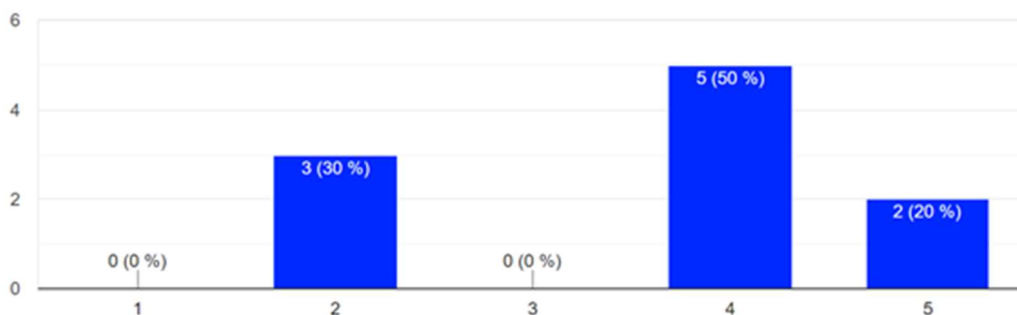

Kuvio 3. Tunnistan erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien muotoja

Kuvion 3 pylväsdiagrammi kuvaa varhaiskasvattajien vastauksia siihen kokevatko he tunnistavansa erilaisia sateenkaariperheen ja vanhemmuuden muotoja. 60 % vastasi olevansa jokseenkin samaa mieltä ja 40 % vastasi olevansa täysin samaa mieltä. Vastausten keskiarvo on 4,4 ja keskihajonta 0,49.

Minulla on riittävästi tietoa sateenkaariperheistä

10 vastausta

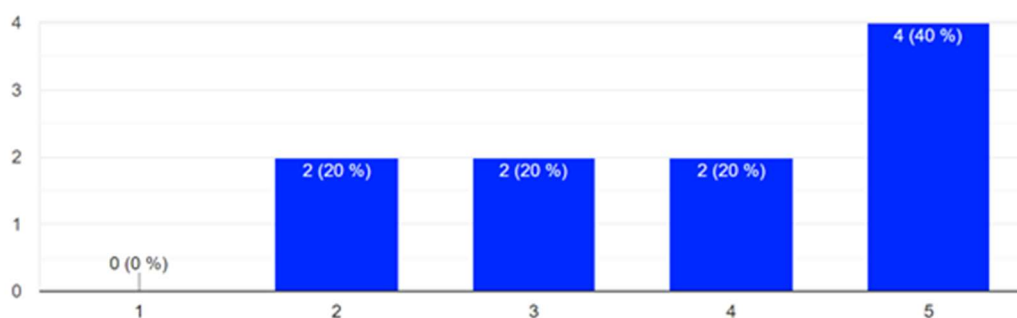

Kuvio 4. Minulla on riittävästi tietoa sateenkaariperheistä

Kuvio 4 näyttää vastaukset väittämään: "Minulla on riittävästi tietoa sateenkaariperheistä". Puolet (50 %) vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa, 20 % täysin samaa mieltä ja 30 % jokseenkin eri mieltä. Vastausten keskiarvo on 3,6 ja keskihajonta 1,11.

Käsittelen lasten kanssa erilaisista perhemuodoista esiin nousevia kysymyksiä päiväkodin arjessa

10 vastausta

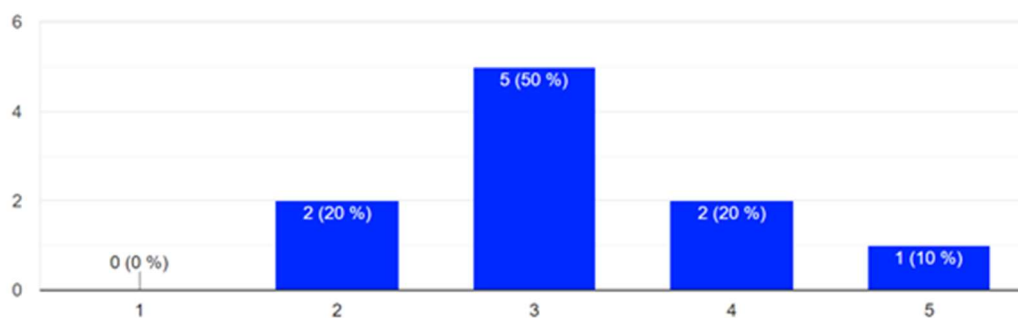
Kuvio 5. Käsittelen lasten kanssa erilaisista perhemuodoista esiin nousevia kysymyksiä päiväkodin arjessa

Kuvion 5 pylväsdiagrammissa näkyy vastaukset väittämään: "Käsittelen lasten kanssa erilaisista perhemuodoista esiin nousevia kysymyksiä päiväkodin arjessa". 40 % vastaajista oli täysin samaa mieltä, 20 % jokseenkin samaa mieltä, 20 % ei osannut sanoa ja

lopun 20 % vastasi olevansa jokseenkin eri mieltä. Vastausten keskiarvo on 3,8 ja keskihajonta 1,17.

Työssä käyttämäni materiaalit huomioivat perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. kirjat, laulut, lorut, leikit)

10 vastausta

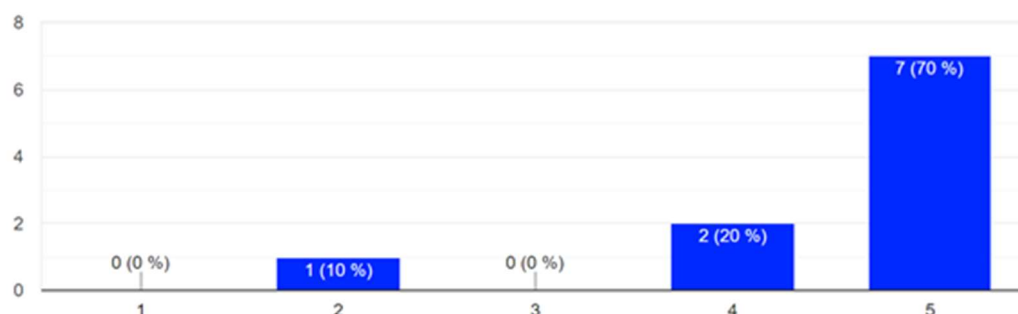

Kuvio 6. Työssä käyttämäni materiaalit huomioivat perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. kirjat, laulut, lorut, leikit)

Kuviosta 6 käy ilmi, mitä mieltä varhaiskasvattajat olivat väittämästä: “Työssä käyttämäni materiaalit huomioivat perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. kirjat, laulut, lorut, leikit)”. 20 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä, 50 % ei osannut sanoa, 20 % oli jokseenkin samaa mieltä ja 10 % täysin samaa mieltä. Vastausten keskiarvo on 3,2 ja keskihajonta 0,87.

Otan huomioon perheiden moninaisuuden mahdolliset vaikutukset toimintaa suunnitellessani (esim. lapsi voi tehdä useamman äitienpäiväkortin)

10 vastausta

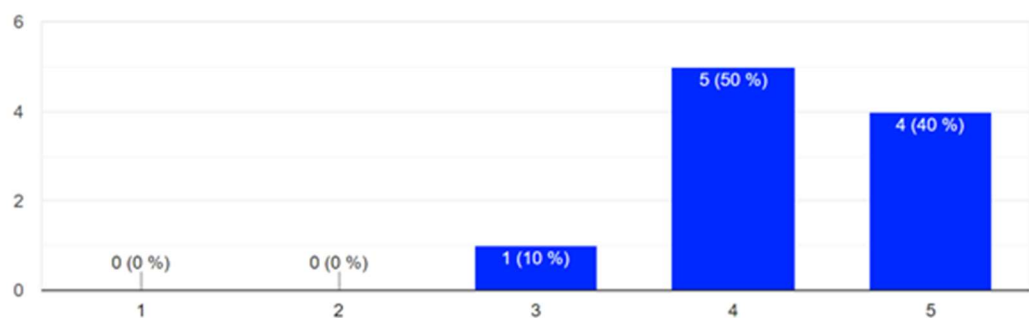

Kuvio 7. Otan huomioon perheiden moninaisuuden mahdolliset vaikutukset toimintaa suunnitellessani (esim. lapsi voi tehdä useamman äitienpäiväkortin)

Kuvion 7 pylväsdiagrammi kuvaa vastaajien mielipiteitä väittämään: “Otan huomioon perheiden moninaisuuden mahdolliset vaikutukset toimintaa suunnitellessani (esim. lapsi voi tehdä useamman äitienpäiväkortin)”. Vastaajista selvästi suurin osa (70 %) oli samaa mieltä väittämän kanssa, 20 % jokseenkin samaa mieltä ja 10 % koki olevansa jokseenkin eri mieltä. Vastausten keskiarvo on 4,5 ja keskihajonta 0,92.

Huomioin päiväkodin käytännöissä tasavertaisesti perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. vanhempainillat ja lasten opetus sekä leikit)

10 vastausta

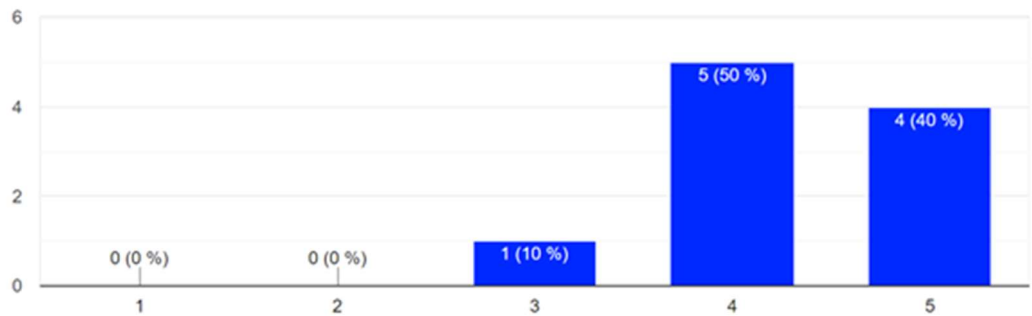

Kuvio 8. Huomion päiväkodin käytännöissä tasavertaisesti perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. vanhempainillat ja lasten opetus sekä leikit)

Kuviosta 8 näkee vastaukset väittämään: “Huomion päiväkodin käytännöissä tasavertaisesti perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. vanhempainillat ja lasten opetus sekä leikit)”. Vastaajista puolet (50 %) oli jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa, 40 % täysin samaa mieltä ja 10 % vastaajista ei osannut sanoa. Vastausten keskiarvo on 4,3 ja keskihajonta 0,64.

Otan huomioon perheen aikuisten toiveet siitä, millaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita käsittelen lasten kanssa

10 vastausta

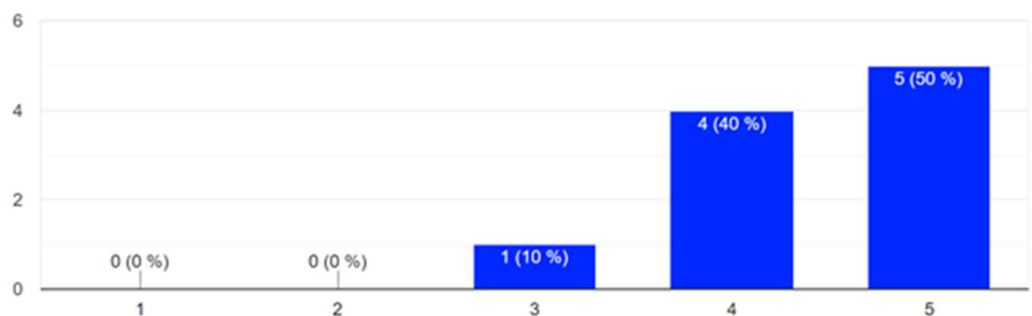

Kuvio 9. Otan huomioon perheen aikuisten toiveet siitä, millaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita käsittelen lasten kanssa

Kuvion 9 pylväsdiagrammi osoittaa vastaajien mielipiteet väittämään: "Otan huomioon perheen aikuisten toiveet siitä, millaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita käsittelen lasten kanssa". 40 % vastaajista koko olevansa täysin samaa mieltä väittämän kanssa, 50 % jokseenkin samaa mieltä ja 10 % ei osannut vastata. Vastausten keskiarvo on 4,3 ja keskihajonta 0,64.

On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa keitä heidän perheeseensä kuuluu ja mitä nimityksiä perheenjäsenistä käytetään

10 vastausta

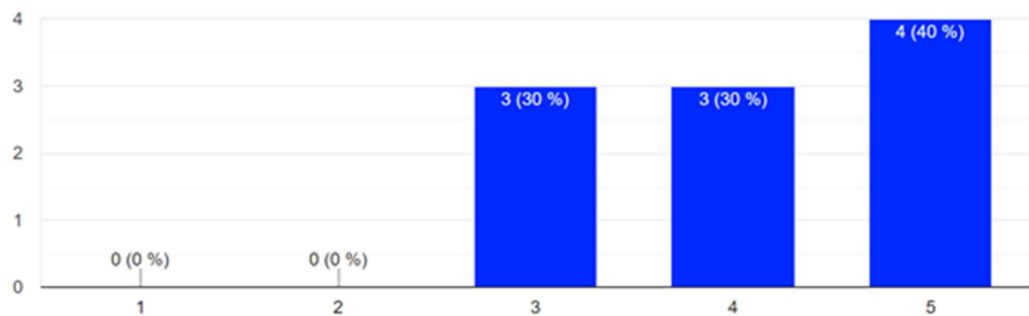

Kuvio 10. On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa keitä heidän perheeseensä kuuluu ja mitä nimityksiä perheenjäsenistä käytetään

Kuvio 10 kuvaa varhaiskasvattajien vastauksia väittämään: “On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa keitä heidän perheeseensä kuuluu ja mitä nimityksiä perheenjäsenistä käytetään”. 50 % vastaajista oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa, 40 % vastaajista koko olevansa jokseenkin samaa mieltä ja 10 % vastaajista ei osannut sanoa. Vastausten keskiarvo on 4,4 ja keskihajonta 0,66.

On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, miten vanhemmuus on perheessä jaettu (esim. ovatko kaikki perheen aikuiset lapsen vanhempia ja yhtäläillä vastuussa lapsesta?)

10 vastausta

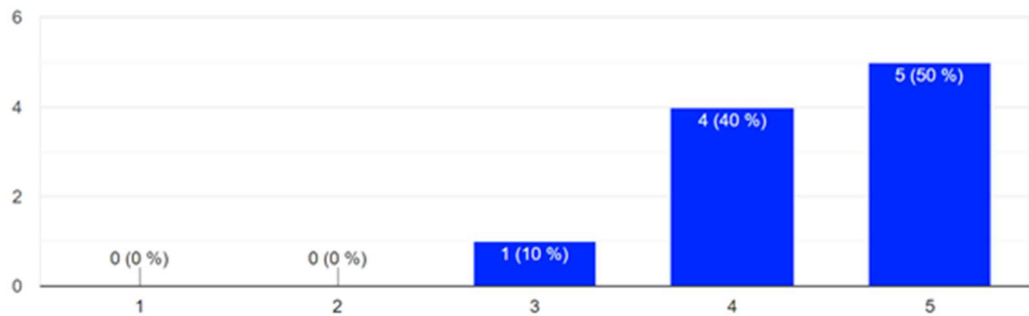

Kuvio 11. On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, miten vanhemmuus on perheessä jaettu (esim. ovatko kaikki perheen aikuiset lapsen vanhempia ja yhtäläillä vastuussa lapsesta?)

Kuviosta 11 näkyy vastaajien mielipiteet väittämään: “On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, miten vanhemmuus on perheessä jaettu (esim. ovatko kaikki perheen aikuiset lapsen vanhempia ja yhtäläillä vastuussa lapsesta?)” pylväsdiagrammin muodossa. 40 % varhaiskasvattajista oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa, 30 % koki olevansa jokseenkin samaa mieltä ja 30 % ei osannut sanoa. Vastausten keskiarvo on 4,1 ja keskihajonta 0,83.

Varmistan, että varhaiskasvatuksen tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt

10 vastausta

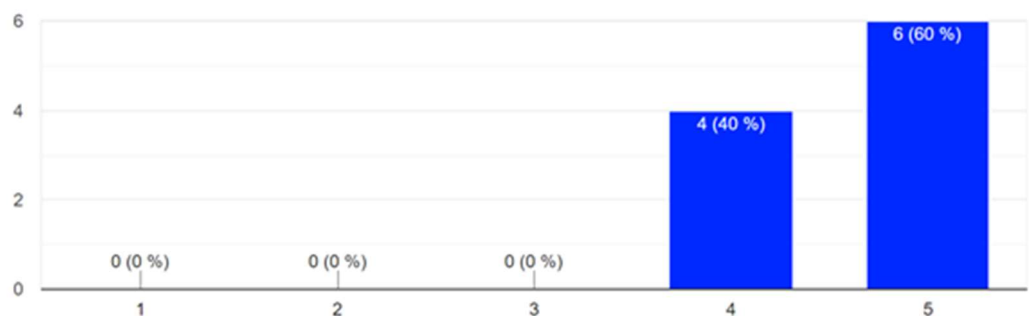

Kuvio 12. Varmistan, että varhaiskasvatuksen tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt

Kuvion 12 pylväsdiagrammi osoittaa vastanneiden varhaiskasvattajien mielipiteet väittämään: “Varmistan, että varhaiskasvatuksen tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt”. Vastaajista 50 % koki olevansa täysin samaa mieltä ja 40 % jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. 10 % vastaajista ei osannut sanoa mielipidettään. Vastausten keskiarvo on 4,4 ja keskihajonta 0,66.

Otan huomioon perheen aikuisten näkemykset, aloitteet ja mielipiteet

10 vastausta

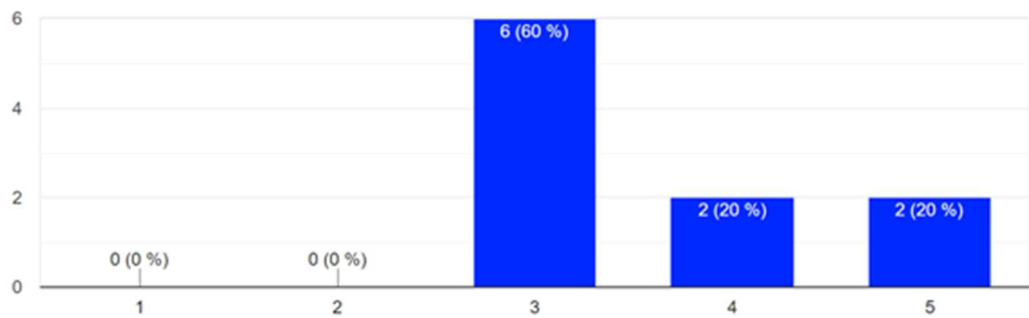

Kuvio 13. Otan huomioon perheen aikuisten näkemykset, aloitteet ja mielipiteet

Pylväsdiagrammi kuviossa 13 näyttää vastaajien mielipiteet väittämään: “Otan huomioon perheen aikuisten näkemykset, aloitteet ja mielipiteet”. Suurin osa vastaajista (60 %) oli väittämän kanssa täysin samaa mieltä ja loput 40 % koki olevansa jokseenkin samaa mieltä. Vastausten keskiarvo on 4,6 ja keskihajonta 0,49.

Perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin

10 vastausta

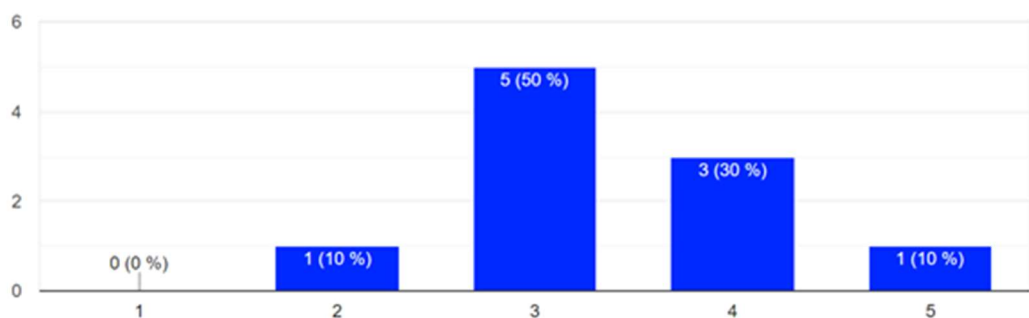

Kuvio 14. Perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin

Kuvio 14 kuvaa vastanneiden varhaiskasvattajien mielipiteitä väittämään: “Perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin”. Suurin osa (60 %) vastaajista ei osannut vastata kysymykseen, 20 % koki olevansa jokseenkin samaa mieltä ja loput 20 % täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Vastaus-ten keskiarvo on 3,6 ja keskihajonta 0,80.

Käsittelen lasten kanssa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväkodin arjessa (esim. perheiden ja sukupuolten moninaisuus)

10 vastausta

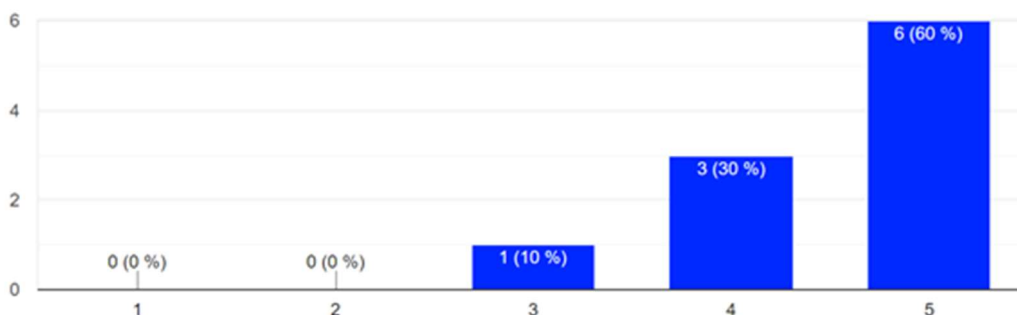

Kuvio 15. Käsittelen lasten kanssa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväkodin arjessa (esim. perheiden ja sukupuolten moninaisuus)

Kuvion 15 pylväsdiagrammista käy ilmi vastaajien mielipiteet väittämästä: “Käsittelen lasten kanssa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväkodin arjessa

(esim. perheiden ja sukupuolten moninaisuus)”. Puolet (50 %) vastaajista koki, ettei osannut vastata kysymykseen ja 10 % koki olevansa jokseenkin eri mieltä väittämän kanssa. Täysin samaa mieltä väittämän kanssa oli 10 % vastaajista ja jokseenkin samaa mieltä 30 %. Vastausten keskiarvo on 3,4 ja keskihajonta 0,80.

Tuen lapsen kokemusta omasta perheestään niin, että tämä voi tuntea oman perheensä arvokkaaksi
10 vastausta

Kuvio 16. Tuen lapsen kokemusta omasta perheestään niin, että tämä voi tuntea oman perheensä arvokkaaksi

Pylväsdiagrammi kuviossa 16 kuvaa kyselyyn vastanneiden varhaiskasvattajien mielipiteitä väittämään: ”Tuen lapsen kokemusta omasta perheestään niin, että tämä voi tuntea oman perheensä arvokkaaksi”. Suurin osa vastaajista (60 %) oli täysin samaa mieltä ja 30 % jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Loput 10 % koki, että he eivät osanneet vastata kysymykseen. Vastausten keskiarvo on 4,5 ja keskihajonta 0,67.

Kyselyssä oli numeraalisen asenneasteikon lisäksi myös kolme avointa kysymystä, joihin kaikki 10 vastaajaa eivät vastanneet.

Kysymykseen ”Jos perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin, kerro miten” vastasi viisi varhaiskasvattajaa. Vastauksista nousi esille erilaisia tilanteita, joissa vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa. Näitä oli vastauksissa muun muassa varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut, päivittäiset keskustelut, arvioinnit, suunnittelu- ja vanhempainillat sekä vanhempainoimikunnat. Lisäksi vastauksissa nostettiin esille asiakaskyselyt ja viikkokirjeet. Yksi varhaiskasvattaja nosti esille myös toiminnan avoimuuden:

”Huoltajien mielipiteitä ja toiveita kysytään mm. vanhempainilloissa ja vasu-keskusteluissa. Toimintaa tehdään näkyväksi huoltajille, jotta he myös tietävät millaista toiminta tällä hetkellä on, voidakseen vaikuttaa sen kehittämiseen.”

Kysymys ”Miten tuet lapsen myönteistä kokemusta omasta perheestään?” sai myös viisi vastausta. Useampi vastaaja toi vastauksessaan esiin arvostavan tavan puhua lapsille perheistä, sekä erilaisista perheistä ja monimuotoisuudesta puhumisen. Yksi vastauksista erosi selvästi muista:

”Esim. Kuva perheestä päiväkodissa”.

Kyselyn viimeinen kysymys ”Mistä kaipaisit lisää tietoa?” sai vain yhden vastauksen. Vastaaja koki, että perheiden moninaisuudesta ei koskaan puhuta liikaa ja toivoi lisää koulutusta alalle aiheesta.

10 Johtopäätökset

Kyselymme aineisto on melko pieni, sillä siihen vastasi alle puolet yhteistyöpäiväkotiemme varhaiskasvattajista. Vastauksista ei siis voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, mutta yhteistyöpäiväkodit voivat hyödyntää kyselystä saatuja tuloksia toimintakulttuurinsa kehittämiseen sateenkaariperheiden kohtaamisessa.

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvattajista hieman yli puolet oli kohdannut työssään sateenkaariperheitä. Kyselymme vastanneet varhaiskasvattajat kokevat tuntevansa erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien muotoja hyvin, sillä kaikki vastanneet kokivat tuntevansa erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien muotoja. Suurin osa kyselyyn vastanneista myös koki, että heillä on tarpeeksi tietoa sateenkaariperheistä. Kuitenkin 30% vastanneista koki, että heillä ei ollut tarpeeksi tietoa aiheesta. Näyttäisi siis siltä, että arvio lisätiedon tarpeesta jakaantuu jonkin verran vastaajien kesken ja osa vastaajista kokee tarvitsevansa lisää tietoa.

Osallisuuden näkökulmasta kyselyssä tarkasteltiin perheen aikuisten mahdollisuuksista vaikuttaa varhaiskasvatuksen toimintaan. Kaikki vastanneet varhaiskasvattajat kokivat, että he ottavat huomioon perheiden aikuisten näkemykset, aloitteet ja mielipiteet päiväkodissa. Vastanneista varhaiskasvattajista 40% koki, että perheen aikuisilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Kuitenkin yli puolet (60%) ei osannut sanoa, onko perheen aikuisilla mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Avoimissa kysymyksissä kysyttiin perheen aikuisten mahdollisuuksista vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Yhdeksi keskeiseksi asiaksi mainittiin varhaiskasvattajien ja perheiden väliset keskustelut. Vastauksista tuli esille myös useampia tilanteita, missä vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa, kuten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ja vanhempainillat. Lisäksi vastauksista nousi esille erilaiset tiedon keruun ja välittämisen menetelmät, kuten viikkokirjeet ja asiakaskyselyt. Yksi varhaiskasvattajista myös huomioi sen, että varhaiskasvatuksen toimintaa pyritään tekemään näkyväksi, jotta vanhemmilla olisi mahdollisuus osallistua sen kehittämiseen. Avovastauksista ei juurikaan noussut konkreettisia vaikuttamisen mahdollisuuden keinoja. Näyttäisi siis siltä, että varhaiskasvattajat tunnistavat hyvin tilanteita, joissa perheen aikuisilla on mahdollisuuksia vaikuttaa, mutta vaikuttamisen keinot näyttyvät epäselvinä vastauksissa.

Kyselyssä selvitettiin osallisuuden näkökulmasta myös sitä, tarkastellaanko yhteisön moninaisuutta yleisellä tasolla lasten kanssa, sekä tuetaanko lapsen omaa kokemusta perheestään ja miten sitä tuetaan. Vastanneista varhaiskasvattajista 40% koki, että he käsittelevät päiväkodissa lasten kanssa yhteisön moninaisuutta. Huomioitavaa kuitenkin on, että puolet vastanneista koki, etteivät he tiedä käsitelläkö päiväkodissa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta.

Suurin osa (90%) vastanneista koki, että he tukevat lapsen kokemusta omasta perheestään. Avovastauksissa varhaiskasvattajat toivat esille konkreettisia keinoja lapsen kokemuksen tukemiseen. Suurimassa osassa avovastauksia nousi esille erilaisista perhemuodoista keskusteleminen arvostavasti lapsen ja myös ryhmän kanssa.

Sateenkaariperheiden erityistarpeiden huomioimisen näkökulmasta kyselyssä tarkasteltiin sitä, miten erityistarpeet otetaan varhaiskasvatuksessa huomioon päiväkodin käytännöissä, sekä varhaiskasvattajien ja perheiden välisessä vuorovaikutuksessa. (Ks. Kuvio 1). Yli puolet (60%) vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että erilaisista perhemuodoista keskustellaan arjessa lasten kanssa. Viidesosa vastaajista ei kuitenkaan osannut sanoa keskustellaanko erilaisista perhemuodoista lasten kanssa, ja 20% vastaajista vastasi olevansa jokseenkin eri mieltä siitä, että erilaisia perhemuodoista keskusteltaisiin. Näyttäisi siis siltä, että varhaiskasvattajien kokemukset eroavat jonkin verran toisistaan. Mielenkiintoinen huomio on se, että erilaisista perhemuodoista keskustelemisen nähtiin aikaisemmin olevan keinona siihen, että lapsen myönteistä kokemusta

perheestään voitaisiin tukea. Tätä osittaista ristiriitaa voi selittää se, että avovastauksiin vastasi vain puolet kyselyyn vastanneista varhaiskasvattajista.

Kyselyyn vastanneista vain 30% kokee, että käytössä olevat materiaalit huomioivat moninaisuuden. Puolet vastaajista ei osannut sanoa huomioivatko käytössä olevat materiaalit moninaisuuden. Toimintaa suunnitellessa suurin osa (90%) vastaajista koki ottavansa huomioon perheiden moninaisuuden. Yksi vastaajista (10%) kuitenkin koki, että perheiden moninaisuutta ei ole otettu toiminnan suunnittelussa huomioon. Myös päiväkotien käytännöissä tunnutaan ottavan monimuotoiset perheet huomioon, 90% vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä asiasta.

Varhaiskasvattajien kokemusten pohjalta näyttäisi siltä, että varhaiskasvattajat ottavat perheet huomioon varhaiskasvattajien ja perheiden välisessä vuorovaikutuksessa. Suurin osa (90%) vastaajista kokee ottavansa perheen aikuisten toiveet huomioon siitä, minäkalaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita he käsittelevät lasten kanssa. Suurin osa myös koki, että he ovat varmistaneet sen, että tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt perheessä. Myös suurin osa (90%) vastaajista oli sitä mieltä, että on varhaiskasvattajan vastuulla käydä perheen kanssa läpi, ketä heidän perheeseensä kuuluu ja miten perheenjäseniä nimitetään. Huomioitavaa vastauksissa kuitenkin on se, että vaikka 70% vastaajista on sitä mieltä, että on varhaiskasvattajan vastuulla selvittää vanhemmuuden jakoa perheessä, 30% vastaajista ei osaa sanoa, onko heidän vastuullaan ottaa selvää siitä, miten vanhemmuutta perheessä jaetaan. Näyttäisikin siis siltä, että varhaiskasvattajat ovat melko yksimielisiä siitä, että heidän vastuullaan on käydä läpi perheen jäsenyydet, mutta vastuunjako vanhemmuuden jaon selvittämiseksi ei ole yhtä selkeää.

Saamistamme tuloksista voisi päätellä, että varhaiskasvattajat tunnistavat sateenkaariperheitä ja erilaisia vanhemmuuden muotoja hyvin. Sateenkaariperheiden vanhempien näkemyksiä, aloitteita ja mielipiteitä kunnioitetaan ja heidän toiveensa sateenkaariperheisiin liittyvien teemojen käsittelystä otetaan hyvin huomioon. Lapsen myönteistä kokemusta omasta perheestään tuetaan, ja varhaiskasvattajilla on konkreettisia keinoja lapsen myönteisen kokemuksen tukemiseen. Varhaiskasvattajat kokevat, että sateenkaariperheet otetaan huomioon päiväkodin toiminnassa ja käytännöissä. Lisäksi varhaiskasvattajat kokevat, että heidän vastuullaan on perheen jäsenten selvittäminen ja he varmistavat sen, että he huomioivat oleelliset henkilöt tiedotuksessaan.

Aineistosta nousi myös esille asioita, joilla päiväkodin toimintakulttuuria voisi kehittää moninaisuutta huomioivammaksi. Kyselymme vastausten perusteella kartoitettavaa olisi siinä, onko kaikilla varhaiskasvattajilla tarpeeksi tietoa sateenkaariperheistä. Lisäksi kyselyn vastauksista tulee ilmi se, että varhaiskasvattajat eivät täysin tiedä, onko perheen aikuisilla mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen. Vastausten perusteella näyttäisi myös olevan epäselvää, tarkastellaanko perheiden moninaisuutta arjessa tarpeeksi: käsitelläänkö päiväkodin arjessa lähiyhteisön moninaisuutta ja erilaisia perhemuotoja tarpeeksi ja huomioiko käytössä olevat materiaalit tarpeeksi moninaisuuden. Näiden lisäksi aineistosta nousee esille kysymys siitä, huomioiko varhaiskasvattajat perheenjäsenten hahmottamisen lisäksi erilaiset vanhemmuuden muodot.

11 Pohdinta

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka sateenkaariperheiden osallisuus ja erityistarpeiden huomioiminen toteutuu varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa aiheesta yhteistyöpäiväkodeillemme, jotta he voisivat hyödyntää tietoa toimintakulttuurinsa kehittämiseen.

Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössämme toimi osallisuus. Tarkastelimme osallisuutta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. Pyrimme sijoittamaan sosiaalipedagogisen osallisuuden varhaiskasvatuksen kontekstiin sekä tarkastelemaan sitä, miten osallisuutta voi edistää varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Lisäksi tarkastelimme aiempien tutkimustuloksien valossa sitä, millaisia erityisiä tarpeita sateenkaariperheillä on varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä.

Keräsimme aineiston internetkyselyllä. Valitsimme kyseisen aineistonkeruumenetelmän, jotta saisimme mahdollisimman laajasti vastauksia. Lähetimme kyselymme kolmeen eri yhteistyöpäiväkotiin. Lisäksi koimme tärkeäksi, että varhaiskasvattajat voivat vastata kyselymme anonymisti, sillä kyselyssä tarkasteltiin heidän henkilökohtaisia näkemyksiänsä sensitiivisestä aiheesta.

Toteutimme kyselymme määrällisenä tutkielmana niin, että määrittelimme kysymyslomakkeeseen valmiita kysymyksiä ja väittämiä, joihin varhaiskasvattajat vastasivat Likertin asenneasteikon avulla. Valitsimme tämän toteutustavan, jotta vastaaminen olisi helppoa ja saisimme laajan yleiskuvan tämänhetkisestä tilanteesta. Lisäksi kyselyssä oli

muutama avoin kysymys, joihin varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus vastata kuvaten aiheita omin sanoin. Analysoimme tuloksemme numeerisesti niin, että tarkastelimme, kuinka tulokset asettuivat asteikolle. Esitimme tuloksien jakautumisen asteikolle prosentteina, sekä etsimme vastauksistamme keski- ja hajontalukuja, jotta näemme kuinka, vastaukset jakoutuivat vastaajien kesken. Näin pyrimme löytämään vastauksista sellaista tietoa, joka hyödyttäisi kartoittamaan yhteistyöpäiväkotiemme toimintakulttuurin piirteitä monimuotoisten perheiden kohtaamisessa.

Kyselyymme vastasi kymmenen varhaiskasvattajaa, ja vastausprosenttimme oli 38,5%. Tämän vuoksi tuloksista ei voi antaa yleistävää kuvaa yhteistyöpäiväkotiemme toimintakulttuurista, mutta saadut tulokset toimivat hyvin yhteistyöpäiväkodeissamme tarkastelun kohteina ja keskustelun avauksina. Näin tuloksista voi nousta uusia kehittämiskohteita ja -ideoita.

Tuloksien perusteella näyttäisi siltä, että sateenkaariperheet tulee huomioiduksi yhteistyöpäiväkodeissa monella eri osa-alueella. Varhaiskasvattajat tunnistavat hyvin erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuksien muotoja. Vastanneista varhaiskasvattajista suurin osa koki, että he ottavat sateenkaariperheet huomioon toiminnan suunnittelussa ja päiväkodin käytännöissä. Varhaiskasvattajista valtaosa myös koki, että he tukevat lapsen positiivista kokemusta omasta perheestään ja heillä on konkreettisia keinoja tukea lapsen positiivista kokemusta perheestään.

Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että varhaiskasvattajat ovat ottaneet vastuuta perheiden ja varhaiskasvatuksen välisestä toimivasta vuorovaikutuksesta. Tutkimuksessa ”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystaluuissa ja koulussa”, nousi esille se, että sateenkaariperheet kokivat varhaiskasvatuksen ja perheiden välisen vuorovaikutuksen osittain puutteelliseksi. (Kuosmanen 2007: 67.) Tulostemme perusteella kuitenkin näyttäisi, että varhaiskasvattajat ottavat huomioon perheen aikuisten näkemyksiä toiminnassa, sekä he kokevat tehtäväkseen varmistaa sen, että päiväkodin tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt. Varhaiskasvattajat myös kokevat, että on heidän vastuullaan selvittää, ketä lapsen perheeseen kuuluu.

Saamistamme vastauksista kuitenkin nousi esille, että varhaiskasvattajista suurin osa koki olevansa epävarmoja siitä, onko perheen aikuisilla mahdollisuutta vaikuttaa päiväkodin toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Avokysymyksessä kysyttiin

varhaiskasvattajilta konkreettisia keinoja siihen, miten vanhempien on mahdollista vaikuttaa, mutta suuri osa varhaiskasvattajista toi vastauksissaan esille keinojen sijaan erilaisia tilanteita. Saamistamme tuloksista nouseekin esille kysymys siitä, onko vanhemmillä mahdollisuuksia vaikuttaa ja tunnistavatko varhaiskasvattajat näitä keinoja. Koska ”en osaa sanoa” -vastausten vastausmäärä oli suuri ja avovastauksien vastaukset eivät täysin vastanneet annettuun kysymykseen, voidaan kuitenkin pohtia, oliko kysymyksenasettelu tarkoituksenmukainen suhteessa tutkittavaan asiaan.

Tutkimuksessa ”Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja kouluissa” huomioitiin, että sateenkaariperheistä yli puolet ei osannut sanoa käsitelläänkö perheiden moninaisuutta päiväkodissa (Kuosmanen 2007: 67). ”Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista” tutkimuksessa sateenkaariperheiden vanhemmat toivoivat, että päiväkodissa kiinnitettäisiin huomiota siihen, että seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen moninaisuus näkyisi myös päiväkodissa (Aarnio ym. 2018: 167.) Tuloksistamme kävi ilmi, että puolet vastanneista varhaiskasvattajista olivat epävarmoja sen suhteen, käsitelläänkö yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväkodin arjessa. Lisäksi tuloksistamme kävi ilmi, että varhaiskasvattajat eivät ole yhtä mieltä siitä, että erilaisia perhemuotoja käsitellään päiväkodissa. Tuloksissamme on huomioitavaa myös se, että käytössä olevat materiaalit eivät täysin huomioi moninaisuutta.

Vastauksista ei käy ilmi, minkä vuoksi monimuotoisuuden huomioiminen ei täysin toteudu päiväkodeissa. Monimuotoiset perheet -verkosto on aikaisemmin huomioinut tutkimusraportissaan, että perheiden kanssa työskentelevät työntekijät kaipaivat lisää tietoa konkreettisista tavoista, joilla lapsille voi puhua erilaisuudesta ja suvaitsevaisuudesta. Ammattilaiset myös kaipaavat konkreettisia työvälineitä asian puheeksi ottamiseen (Monimuotoiset perheet 2014). Voidaankin siis pohtia, linkittyisikö tämä tuloksistamme noussut epävarmuus moninaisuuden puheeksi ottamisen konkreettisten keinojen puutteeseen. Tämä yhteys vaatisikin lisää kartoittamista.

Yhteistyöpäiväkotiemme toimintakulttuurissa näyttäisi olevan paljon piirteitä, jotka huomioivat perheiden moninaisuuden ja sateenkaariperheiden tarpeet. Aineistostamme nousi esille myös sellaisia asioita, joilla päiväkotien toimintakulttuuria voisi kehittää moninaisuutta huomioivammaksi. Kyselymme vastausten perusteella kartoitettavaa olisi siinä, onko kaikilla varhaiskasvattajilla tarpeeksi tietoa sateenkaariperheistä. Lisäksi kyselyn vastauksista tulee ilmi se, että varhaiskasvattajat eivät täysin tiedä, onko perheen

aikuisilla mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen. Vastausten perusteella näyttäisi myös olevan epäselvää, tarkastellaanko perheiden moninaisuutta arjessa tarpeeksi: käsitelläänkö päiväkodin arjessa lähiyhteisön moninaisuutta ja erilaisia perhemuotoja tarpeeksi ja huomioiko käytössä olevat materiaalit tarpeeksi moninaisuuden. Näiden lisäksi aineistosta nousee esille kysymys siitä, huomioiko varhaiskasvattajat perheenjäsenten hahmottamisen lisäksi erilaiset vanhemmuuden muodot.

Saamiemme tulosten perusteella näyttäisikin siltä, että varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen kannalta aiheesta olisi hyvä saada lisää tietoa. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä olisi hyvä varmistaa, että kaikilla varhaiskasvattajilla on yhteistä tietoa aiheesta. Tämä olisi erityisen tärkeää, jotta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukainen osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon periaate toteutuisi yhdenvertaisesti varhaiskasvatuksessa.

Lähteet

Aarnio, Kia & Kallinen, Kati & Kylmä, Jari & Solantus, Tytti & Rotkirch, Anna 2017. Saateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset. Väestöntutkimuslaitok-

sen julkaisusarja D 62/2017. Helsinki. Saatavana osoitteesta: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/5cd225b2f15a69dc2da82e11a1a9f1f8/1587311323/application/pdf/6907919/Sateenkaariperheet_2017_paino_korj.pdf>. Luettu 19.4.2020.

Aarnio, Kia & Kylmä, Jari & Solantaus, Tytti & Rotkirch, Anna. 2018. Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63/2018. Väestöliitto. Helsinki. Saatavana osoitteesta: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a70b180fd74f8a228d5206d6ae4d32e2/1587311427/application/pdf/8124269/Sateenkaariperheiden_vanhemmat_nettiin.pdf>. Luettu 19.4.2020.

Heikkilä, Matti. 2002. Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. 165-176. Tampere: Gaudeamus.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2019. Saatavana osoitteessa: <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/vare/Helsinki_Vasu_FI.pdf>. Luettu 15.4.2020.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Jokinen, Kimmo 2014. Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.): Perhetutkimuksen suuntauksia. Gaudeamus Oy. Tallinna. 167-191.

Jämsä, Juha 2006. Isä, joka on homo – Homomiehen perhe ja vanhemmuus. SETA julkaisuja 16. Seksuaalinen tasavertaisuus. Helsinki.

Karvinen, Marita & Venesmäki Elina 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europe – hankkeen julkaisu. Saatavana osoitteessa: <<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>>. Luettu 18.2.2020

Kerppola-Pesu, Jenni & Moring, Anna 2019. Monimuotoiset perheet. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tiepaketti/monimuotoiset-perheet>>. Luettu 2.10.2019.

Kuosmanen Paula 2007. Lasten palvelut. Teoksessa Kuosmanen Paula & Jämsä Juha (toim.). Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja koulussa. Työministeriö. Edita Prima Oy. Helsinki. 62-68.

Kuosmanen, Paula & Jämsä, Juha (toim.) 2007. Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja kouluissa. Työministeriö. Edita Prima Oy. Helsinki.

Lahikainen, Anja Riitta 2014a. Perhe ja kiintymyssuhteet. Teoksessa Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas Marja: Arjen sosiaalipsykologia. Sanoma Pro Oy. Helsinki. 147-156.

Lahikainen, Anja Riitta 2014b. Minuuden rakentumisen lähtökohtia. Teoksessa Suoni-
nen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas Marja:
Arjen sosiaalipsykologia. Sanoma Pro Oy. Helsinki. 89-97.

Sateenkaariperheet ry n.d. Mikä sateenkaariperhe. Verkkodokumentti. Saatavana osoit-
teessa: <<https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-sateenkaariperhe/>>. Lu-
ettu 18.2.2020.

KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto 2008. Mittaaminen: Mittarin luotetta-
vuus. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Verkkodokumentti. Saatavana osoit-
teessa: <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html>>. Lu-
ettu 20.3.2020.

Monimuotoiset perheet 2014. Kysely: Ammatillaiset kaipasivat lisää tietoa perheiden mo-
nimuotoisuudesta. Kaikkien perheiden Suomi hankkeen raportti. Saatavana osoitteessa:
<[https://monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2014/07/KPS_selvitys_ammatti-
laiset_ja_opiskelijat_nettiin_final.pdf](https://monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2014/07/KPS_selvitys_ammatti-
laiset_ja_opiskelijat_nettiin_final.pdf)>. Luettu 3.12.2019.

Moring, Anna 2013. Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Väi-
töskirja. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Helsingin yliopisto.
Helsinki. Saatavana osoitteessa: <[https://helda.helsinki.fi/bitstream/han-
dle/10138/39269/oudotper.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39269/oudotper.pdf?sequence=1&isAllowed=y)>. Luettu 2.10.2019.

Nivala, Elina & Ryytänen Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yh-
teiskuntaa. Gaudeamus Oy. Tallinna.

Opetushallitus 2020. Varhaiskasvatus. Verkkodokumentti. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>>. Luettu 16.4.2020.

Pilke Päiväkodit Oy n.d.a. Pilke Liikuntapäiväkoti Taikapomppu. Verkkodokumentti. Saa-
tavana osoitteessa: <[https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/helsinki/herttoniemi/pilke-
liikuntapaivakoti-taikapomppu/](https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/helsinki/herttoniemi/pilke-
liikuntapaivakoti-taikapomppu/)>. Luettu 2.12.2019.

Pilke Päiväkodit Oy n.d.b. Pilke musiikkipäiväkoti Taikalaulu. Verkkodokumentti. Saa-
tava osoitteessa: <[https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/helsinki/herttoniemi/pilke-
musiikkipaivakoti-taikalaulu/](https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/helsinki/herttoniemi/pilke-
musiikkipaivakoti-taikalaulu/)>. Luettu 2.12.2019.

Pilke Päiväkodit Oy n.d.d. Pilke päiväkodit Oy – Tietoa meistä. Verkkodokumentti. Saa-
tavana osoitteessa: <<https://www.pilkepaivakodit.fi/tietoa-yrityksesta/>>. Luettu
2.12.2019.

Pilke Päiväkodit Oy n.d.c. Pilke tiedepäiväkoti Pikkukarhu. Verkkodokumentti. Saa-
tava osoitteessa: <[https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/vantaa/myyrmaki/pilke-tie-
depaivakoti-pikkukarhu/](https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakodit/vantaa/myyrmaki/pilke-tie-
depaivakoti-pikkukarhu/)>. Luettu 2.12.2019.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuk-
sen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana osoitteessa:
<<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 1.4.2020.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019. Perheiden moninaisuus. Saatavana osoitteessa: <<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus>>. Luettu 2.10.2019.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Turja, Leena 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus. Jyväskylä. 38-55.

Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Saatavana osoitteessa: <<http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>>. Luettu 20.12.2019.

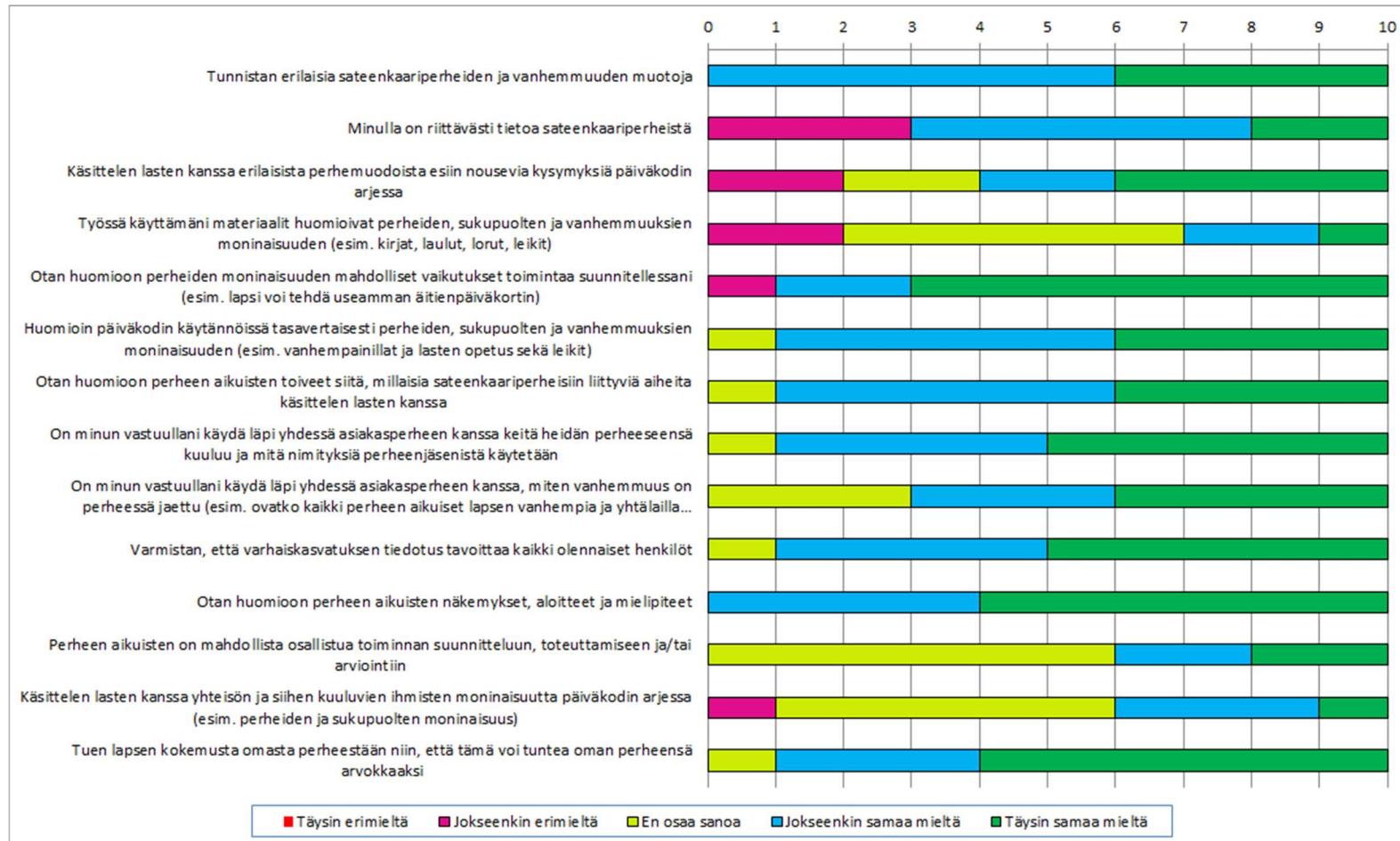
Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Saatavana osoitteessa: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarviointin_ohje_2019.pdf>. Luettu 26.01.2020.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019. Saatavana osoitteessa: <https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146338_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf>. Luettu 15.4.2020.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus. Helsinki. Saatavana osoitteessa: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf>. Luettu 2.10.2019.

Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa - Määrällisen tutkimuksen perusteet. Saatavana osoitteessa: <<http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>>. Luettu 20.10.2019.

Liite 1 Hajontataulukko

Liite 2 Keski- ja hajontaluvut

	Keskiarvo	Keskihajonta
Tunnistan erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuden muotoja	4,4	0,49
Minulla on riittävästi tietoa sateenkaariperheistä	3,6	1,11
Käsittelen lasten kanssa erilaisista perhe- muodoista esiin nousevia kysymyksiä päivä- kodin arjessa	3,8	1,17
Työssä käyttämäni materiaalit huomioivat perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden	3,2	0,87
Otan huomioon perheiden moninaisuuden mahdolliset vaikutukset toimintaa suunnitel- lessani	4,5	0,92
Huomion päiväkodin käytännöissä tasaver- taisesti perheiden, sukupuolten ja vanhem- muuksien moninaisuuden	4,3	0,64
Otan huomioon perheen aikuisten toiveet siitä, millaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita käsittelen lasten kanssa	4,3	0,64
On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, keitä heidän perhee- seensä kuuluu ja mitä nimityksiä perheenjä- senistä käytetään	4,4	0,66
On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, miten vanhemmuus on perheessä jaettu	4,1	0,83
Varmistan, että varhaiskasvatuksen tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt	4,4	0,66
Otan huomioon perheen aikuisten näkemyk- set, aloitteet ja mielipiteet	4,6	0,49
Perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin	3,6	0,80
Käsittelen lasten kanssa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväko- din arjessa	3,4	0,80
Tuen lapsen kokemusta omasta perheestään niin, että tämä voi tuntea oman perheensä arvokkaaksi	4,5	0,67

Liite 3 Kyselylomake

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Metropolia Ammattikorkeakoulusta ja teemme opin-
näyttelyä sateenkaariperheiden osallisuuden tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Ha-
luamme selvittää, miten varhaiskasvattajat huomioivat sateenkaariperheiden erityistar-
peet varhaiskasvatuksessa. Tarkastelemme näitä erityistarpeita osallisuuden näkökul-
masta.

Kysely on jaettu osioihin ja kunkin osion ohessa on lisätietoa aiheesta. Kysely sisältää
väittämiä sekä avoimia kysymyksiä. Vastaa väittämiin oheisen asteikon mukaisesti.
Mikäli jokin väittämä tai kysymys ei koske sinua juuri tällä hetkellä, mieti miten toimisit
vastaavassa tilanteessa.

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = En osaa sanoa
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Sateenkaariperheet

Sateenkaariperheellä tarkoitetaan sellaisia lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi van-
hemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Sukupuolivähemmistöillä viita-
taan muun muassa transsukupuolisiin, transvestiitteihin, muunsukupuolisiin ja intersuku-
puolisiin. Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan homoja, lesboja, biseksuaaleja ja muita
ei-heteroseksuaaleja. Sateenkaariperheiden erilaisia muotoja ovat muun muassa apila-
perhe, mies- tai naisparin ydinperhe, polyamorinen perhe, sateenkaariusperhe, sekä
trans- tai muunsukupuolisen vanhemman/vanhempien perhe. Sateenkaariperheissä on
erilaisia vanhemmuuksien muotoja kuten biologinen vanhemmuus, sosiaalinen vanhem-
muus, geneettinen vanhemmuus, juridinen vanhemmuus, sekä etä- ja lähivanhemmuus.
(Sateenkaariperheet ry n.d.)

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = En osaa sanoa
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Oletko kohdannut työssäsi sateenkaariperheitä?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Tunnistan erilaisia sateenkaariperheiden ja vanhemmuuden muotoja

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Minulla on riittävästi tietoa sateenkaariperheistä

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Sateenkaariperheiden erityistarpeita

Tutkimuksessa "Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalveissa ja kouluissa" (2007) nousi esille joitakin sateenkaariperheiden erityistarpeita päivähoitossa. Erityistarpeiksi nostettiin sateenkaariperhemuodon esittely osana monenlaisten lapsiperheiden kirjoo, sekä perinteisten sukupuoliroolien ylittämisen riittävä huomiointi. Nämä tarpeet tulisi huomioida päiväkodissa osana lasten varhaiskasvatusta, sekä vanhempien ja henkilökunnan välisessä vuorovaikutuksessa (Kuosmanen & Jämsä 2007: 105).

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = En osaa sanoa
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Käsittelen lasten kanssa erilaisista perhemuodoista esiin nousevia kysymyksiä päiväkodin arjessa

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Työssä käyttämäni materiaalit huomioivat perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. kirjat, laulut, lorut, leikit)

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Otan huomioon perheiden moninaisuuden mahdolliset vaikutukset toimintaa suunnitlessani (esim. lapsi voi tehdä useamman äitienpäiväkortin)

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Huomioin päiväkodin käytännöissä tasavertaisesti perheiden, sukupuolten ja vanhemmuuksien moninaisuuden (esim. vanhempainillat ja lasten opetus sekä leikit)

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Otan huomioon perheen aikuisten toiveet siitä, millaisia sateenkaariperheisiin liittyviä aiheita käsittelen lasten kanssa

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa keitä heidän perheeseensä kuuluu ja mitä nimityksiä perheenjäsenistä käytetään

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

On minun vastuullani käydä läpi yhdessä asiakasperheen kanssa, miten vanhemmuus on perheessä jaettu (esim. ovatko kaikki perheen aikuiset lapsen vanhempia ja yhtäläillä vastuussa lapsesta?)

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Varmistan, että varhaiskasvatuksen tiedotus tavoittaa kaikki olennaiset henkilöt

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Osallisuuden tukeminen

Sosiaalipedagogiikassa osallisuus nähdään ihmisen ja yhteisön välisenä suhteena. Ihmisen ja yhteisön välisessä suhteessa osallisuus toteutuu kolmella eri osa-alueella, jotka ovat johonkin kuulumisen, osallistumisen ja kuulumisen tunne. Sosiaalipedagogiikassa osallisuuden nähdään rakentuvan merkityksellisissä sosiaalisissa suhteissa, jotka kehittävätkin yhteisöön kuulumisen tunnetta. Edistämällä osallisuutta tuetaan ihmisen kasvua yhteisön jäsenenä. (Nivala & Rynnänen 2019: 138-140.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksen tulee edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa toiminnassa. Osallisuuden tukemiseksi mielipiteiden, näkemyksien ja aloitteiden arvostaminen on tärkeää. Osallisuuden kokemusta vahvistaa sensitiivinen kohtaaminen, sekä myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin tukevat osallisuutta. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2018: 30.)

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = En osaa sanoa
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Otan huomioon perheen aikuisten näkemykset, aloitteet ja mielipiteet

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Jos perheen aikuisten on mahdollista osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja/tai arviointiin, kerro miten.

Käsittelen lasten kanssa yhteisön ja siihen kuuluvien ihmisten moninaisuutta päiväkodin arjessa (esim. perheiden ja sukupuolten moninaisuus)

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Tuen lapsen kokemusta omasta perheestään niin, että tämä voi tuntea oman perheensä arvokkaaksi

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Miten tuet lapsen myönteistä kokemusta omasta perheestään?

Lisätietoa

Mistä kaipaisit lisää tietoa?